

A. 805.

418

Gust Peterson.

Paised.

Zuhatumised ja jutustused
Gesti elust.

I. anne.

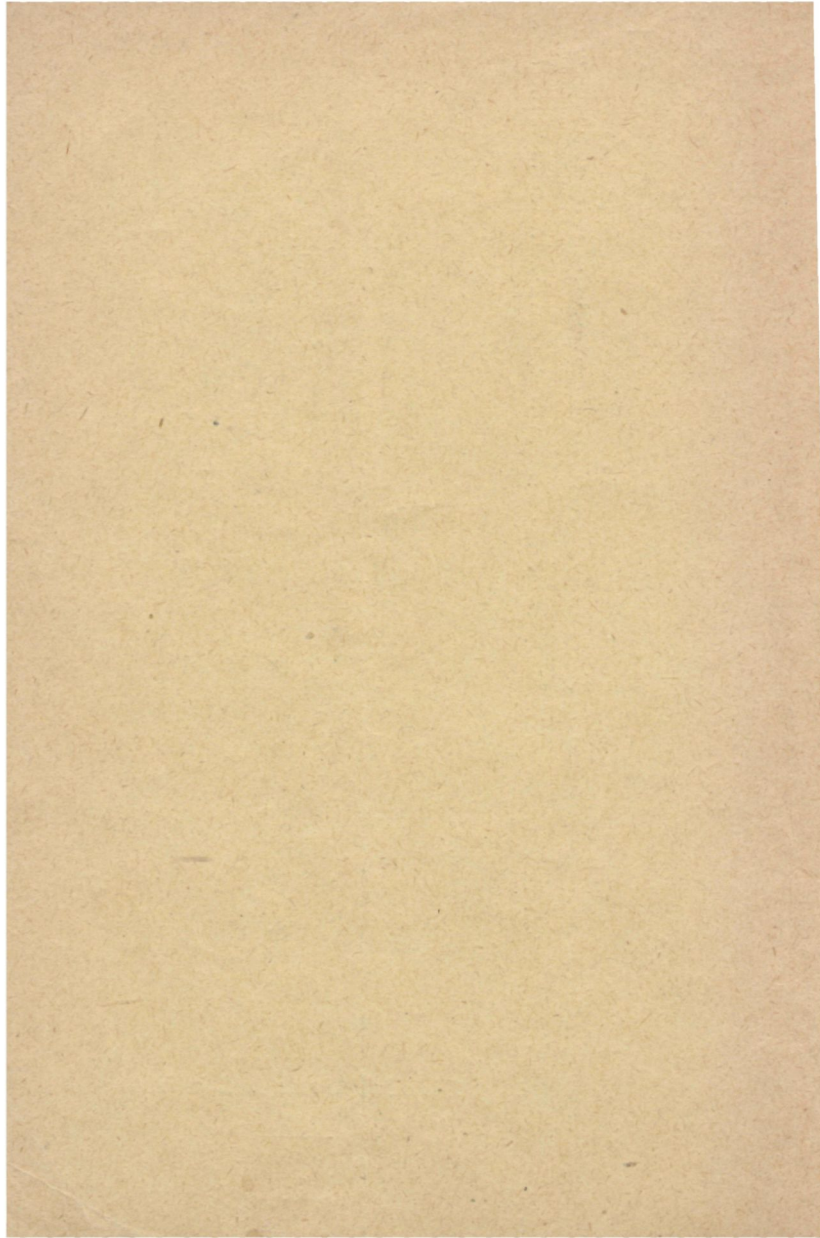

Ratweres.

Nikolai Erna trüff ja kulu.

Hind 20 kop.

Ernst Peterson.

Paised.

Juhtumised ja jutustused Eesti elust.

I. a n n e.

„Sinu pisaraid ma näen,
 „Sinu nuret kuulen ma:
 „Gestimaa, ju õdd, ju valu,
 „Reišt sul tahan rääkida!

Nr. 1. Ühe härja elulugu.

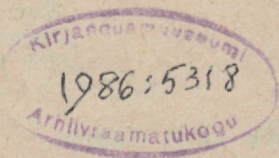
Nr. 2. „Marjad filmas,“ ehk 50% rumalust,
 25% laiskust, ja mis üle selle, see on süla tange-laelus.

Rakveres.

Nikolai Erna trükk ja kulu,

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 27-го Января 1899 года.

1. Ühe härja elulugu.

„Pikki filmi ootab loom Sumala
laste au ilmuuist,“ ütleb Paulus.

Härja elulugu! Taga paremaks! Küid neil
muust enam kirjutada ei ole? — Jee asi
on enam, kui inetu! Rumalatest loomadest kirjuta-
wad nad — nii kaugele alla on kirjanikkude maitset
ja tundmised wajunud! — nõnda arwab ehk naaber,
mõib olla ka mõni muu, kui ta selle raamatu pihku
mõtab. Palun wabandada! Ma pole ju kirjanik.
Mõlgub mul ammuft selle härja elulugu meeles.
Ta näitab mulle nii igapäewane olewat ja sellepärast
ma temast just kirjutan: kirjanikud otsiwad iseäralisi
lugusid, et nendega lugejaid huwitada.

Hakkas kohe peale, et aus lugeja rutem lõpule
saaks ja mõnda paremat peale mõiks lugeda. Tut-
mustan teda siis oma jutu kangelasega. — Kirjufannu
Gewa, keda meie nurga keeles lihtsalt „Gba“ kutsuti,
oli tema Uue-mõisa herra käest toonud. — Noh, kohe

tuleb eksitus sisse: kuidas mõis Iba herra käest härja tuua? Meie herra niisuguse ametiga tegemist ei teinud!

„Härsjad, wafikad — niisuguse tõpra kraam jäägu teiste hooleks!“

Meie herra elas wäljamaal, siis wahel Riias, Peterburis, kõige rohkem aga Jurjewis. Tema oli rikas, wäga rikas herra. Räägiti, et tema Riias, kui ta alles poisimees olnud ja tal õige hea tuju korra olnud, wulitsa peal raha pillanud, ja teine kord terme linna woorimehed enesele palkanud ning kõik faksjad jalgsi lasknud käia. Nüüd, kus ta enesele rikka proua oli wõtnud ja pere ka juba suuremaks kaswanud — nüüd elas ta Jurjewis. Ta armastas oma lastele head haridust anda ja seda mõis ta ükfinda Jurjewist saada, kus tarfu mehi niisama palju on, nagu küla koolis kooli-poisja. Peale selle oli meie Uue-mõisa herra üks hea herra. Kuidas ta talupoegi armastas! Iga kord, kui ta koju tuli, pidas ta pidu oma walla rahwale. Selleks walis ta enamiste Jaani päewa. Siis telliti wald kofku, anti peremeestele prii õlut ja süia, lasti mängi teha, tantsu lüüa, et kas küll saab, — niisugune ta oli.

Mõni noorem peremehe poeg, kes linnas juba „Riia õlut“ oli katsju saanud, mida ta omas keeles „waltlesjeniks“ kutsus, ütles selle mõisa õlle päris joga olemat ja hapumao ka juures tundwat, aga seda ei pandud tähele, — pea asi oli, et ta aga prii oli.

„Kas „head herrad“ siis meid wafikateks piawad, et nad meile hapu õlut annawad?“ hurjutas teine wanamees, „pane ikka tähele, mis sa räägid.

„Saamad herrad kuulda, et nende õlut laidad, siis oota, et nad weel Jaani õhtut teemad.“

Meie wanemad talumehed olivad ärabarjutatud herradele ifka „nemad“ rääkima. Seda oli õnnis proua teo orjuse ajal talurahwale kätte õpetanud: juhtus siis mõni herra kohta küsima: „kas „tema“ ka kauaks ära jääb?“ — parandas ifka wana proua: „ui, kullakene, ütle ifka: „kas „nemad“ ka kauaks ära jääwad, ifka „nemad,“ ega nemad talupoeg ei olewad.“

Ja sealt jäi meie rahwale see teo orjuse paljuse kolmandama iseku pruukimine wana meeste ja naeste jahu herraste iseku tähendamise kohta järele — ja juhtud seda praegugi weel kuulma. Alati ei tarwitata seda „nemad“ ka mitte, suuremalt jaolt aga niisugusel korral, kui herrad seda ise juhtuwad kuulma. Nooremad on aga juba häbemataks läinud ja julgewad herraste eneste kuuldes „tema“ rääkida, mis enam, kui inetu on sest „ega nemad siis kellegi talupoeg ei olewad.“ —

„Mis sest“ puhusiwad nooremad wanematele wastu, „kas meil tema Jaani õhtut tarwis läheb, meie mõistame oma kodu küll hapu õlut juua ja nalja teha!“

„Ütle ifka „nemad!“,“ hirmitas teine noorem kõrwalt, kes ka juba uuest asjast rikutud näitas olewat.

„Sinu nali? — mis on sinu nali! — mis nalja sina mõistad?“ küsis üks wanem kõrwalt.

Ja päris õige, mis oli talupoja nali meie mõisa nalja kõrwalt?

Siin roniti masti otja, mis sia raswaga libe-
daks oli määritud; siin käidi mööda palki, mis weeres
ja mille alla lina nelja posti külge oli finnita-
tud, et kuffuja haiget ei saaks, — lina ise oli
aga jahu täis, nii et langeja, kui mölber ülesse
tõusis; siin peffeti üksteist, niisamasuguse weerema
palgi selgas, kõlka kottidega, aga selle palgi alla oli
tahma riputatud; siin lasti lapsi kottis jooksta, et
hästi palju kuffumist näha saada, siin püiti wiltu-
wälja pealt puu otsas rippumat fringlit suuga, käd
selja taha siotud, — ja juhtus mõni ninali maha
kuffuma ja haiget saama, siis naereti, et kas küll
saab: nali on enam, kui pisukene pauf; siin püiti
suuga jahu-roka pütist 20 kopikulisi, mida helde herra
ise pütti „paniwad“ ja püti hästi weega täis „käsfi-
siwad“ panna, et püidjal ka tööd oleks püti põhjast
õnne tufatisti leida!

Niisugused oliwad Jaani õhtu naljad, mida
herra laskis toime panna: rahwa rõõmuks! Ta ise
ütles: „nad istuwad seal kodus ja hakkawad haisma,
laf' nad natukene endid tuulutawad!“

Mõisa jaksad oliwad niisugustel kordadel kõik
ise ka wäljas, olgu nad herrased, ehk prouased. Proua
küll ei tahtnud lapsi wälja laska. „Siis tulewad
need talu memmed mu laste juurde ja kiidawad ja
waatawad neid, aga mul on nõnda hirm: nad on
nõnda mustad ja ropud!“

„Ah, lapsed saawad nalja näha, kuidas talu
poisid jooksewad. Laf' nad tulla!“ wastas herra.

„Aga maa rahwal on ju palju naha haigusid ja kiriku

herra proua rääkis weel eila, et talwel fiin lastel furguhaigus on olnud. Ma kardan neid wanamoorisid!" puistles ifka weel proua.

Herra naeris. Wist tegi see talle palju nalja, et proua maa rahwal üffi palju naha haigusid arwas olewat! Kes teab, ju siis herra enam teadis, kui proua, — et mehele järele andis ja lapsed Jaani tulele laskis minna. Peale pidude armastas herra talurahwale weel uut seltsi, wõi Saksamaa tõugu wasikaid kewadest jagada, s. o. mitte tema ise ei annud, waid lubas walitsejat talurahwale neid müia, kui aga nad tahawad: — üks rubla päew.

Eniotsa ei tahtnud peremehed neid wasikaid mitte. „Kallid!“ arwasiwad mitmed, „ja surewad kätte ära! Näha ifka, et peenemat tõugu on!“ Siisgi hakati neist pärast poole enam lugu pidama, kui mõnel korda läks wasikat ülesse kaswatada ja kui laadal endise 50 eest 70 ja 80 rubla sai. Sellel põhjusel tõi ka Kirjukannu Jba mõisa hopmanni käest omale härg-wasika, et nende eest rohkem saab ja pani talle Bunu nimeks, — oli ju teine tõmmukas punane.

Baewalt oli Gewa punuga lauda ukse ette jõudnud, kui peremees Jaan ka sinna ruttas: uut seltsi wasikat waatama. „Ena sõgedat,“ rääkis Jaan passi healega, sest niisugune oli ta heal, „sihuke samane, nagu teisedgi meie tõugu loomad, ma arwasin teisel kuus jalga all olewat!“ Gewa pidi wastama, aga Bunu waatas oma uue peremehe otsa ja laskis oma õrna lapselikku healt kuulda. „Waata, ifka waata,“

arvas peremees Jaan, „mõistab niisama möögida, nagu meie talu-wasikad!“

„Wäetikejel kõht tühi!“ vastas Gewa kaastundlikult, „mõttele ikka tükk teed juba käidud,“ ja wana-mehe poole pöördes rääkis ta: „aita nõõrid lahti wõtta, wiime wäetima lauta,“ ta hääl läks ikka pehmemaks, just nagu wahel emal lapse wastu, kui ta, „mis sul pisukestel wäetimal wiga on?“ asemel küsib: „mijõdu pijdusedel wäetimal wiiga on.“ Jaani paha meel oli ka Gewa wastu kadunud. Robedaste awitas ta nõõrid peasta ja wasikat oma tugewasse sülle tõstes ütles ta: „noh saame näha, mis tõugu saks-lane sa siis ka oled?“ ja wiis ta juba enne selle tarwis tehtud sõime sisse.

Wasikas ajas ennast sõimes jaluli, tuigerdas ühe külje pealt teise peale, katsus pead ülesse tõsta, aga et kael alles nõrk oli, laskis ta selle jälle norgu ja ammus haledalt, mille järele ta küllale pika hõlgede peale maha laskis. Teised loomad wastasiwad pisukese hüüu peale; see tõstis pea püsti ja hüidis uueste. Kui ta aga jälle wastust sai, lõi ta „saps, saps!“ sabaga rõõmu pärast wastu hõlga: ta polnud ju mõeraste seas, ja möögis meel korra — aga rõõmsamalt, mille peale ka teised sõbralikult wastasiwad.

Sõna lausumataalt oliwad perenaist peremeeft seda pealt waatanud. Jaan hakkas wasikaga ka nagu ära leppima: oli ju teine päris ilus, suur loom. „Ja siis kuus rubla andsid ikka ära?“ küsis wiimaks Jaan. „Jaah!“ oli Gewa kindel, aga ka tore was-

tus: ta mõis uhke olla, et tema lautas mõisa saksa-maa=tõugu wafikas oli.

„Aga kui see wett läheb wedama?“

„Sumala ristike olgu minu ja mu wafika juures, kas ja peast ära oled!“ tõreles Gewa. „Mina toon ikka looma enestele kasuks, aga sina mõtled kurja. Häbene ikka!“ — Jaan sai Gewa ägeduse läbi jälle uskmata pessimisti waate kätte.

Jah, hea oleks ikka hea olewat,“ wastas ta, „oleks meie oma koha peal olewat. Rendi koht, mis ja teed ära . . .“ nendes sõnades oli enam kurbtust, kui rõõmu.

Sa ja näed ju ära, et meie jeda wiisi kuidagi oma renti ära ei jõua maksta. Wiie aasta eest, kui mina siia tulín, oli mul 300 rubla raha isa pürandust, paljaks on nüüd weel alles?

Oh Gewa jeda küll teadis, et kõigest weel 180 rubla alles oli, küsis ta jeda Jaani käest, et sellega nagu finnitada, et nii moodi elu enam edasi ei lähe, waid wafus majasse tuleb.

„Kuule Jba,“ wastas Jaan, „aga mis siis on, kui herra jälle renti juurde tõstab, kui ta näeb, et kirjukannu Jaanil nii ilusad loomad on? Minu isa oli 60 rublaga selle koha peal peremees oma poole elu aega, siis maksis ta 75, siis 100 rubla; mina hakkasin ka sajaga peale ja nüüd pian oma 80 igal sügisel ja igal kewadel mõisa wiima!“ — ja nagu järele mõtlemise sisse healt lastes rääkis ta taja ja nagu sellele wafikale, mis seal sõime sees pütas: „nüüd maksa iga wafamaa pealt oma rubla ära,

seal on sul walla maksjud, kiriku maksjud, kooli maksjud, oma tarwitus; iga riide hilp, iga sikk su tonnis maksjab kallist raha — ja Jumal teab, kui kõrgeks weel kõik see asi ei aeta!”

„Jaaa!” hüidis pisukene Punu Jaani juttu finnitades.

„Kuule Jba, anna ometi Punule süia!”

„Kus sa hingega lähed? rääkis Gewa. Ta läks kottu kappi tooma, et lehma lüpsa ja wafikale juua anda. Jaan hakkas hobust lahti wõtma ja latressse panema. Hobust tallitades tuli tale ta endine ja praegune elu filma ette. Ta tundis enese nagu ühe metsa sees olewat, kust wõimata oli wälja saada.

Ta oli oma isa ainus poeg. Isa oli sellesama kirjukannu koha oma isa käest saanud, kes ta põlifest Jumala metstast ülesse oli wõtnud. Wana isa ei maksnud kellegile kopikatgi, püidis metslinda ja wiis neid wahel mõisa — ja sellest oli küllalt. Seal lasti wanaisa priiks, nagu räägitakse, aga tõe poolest hakkas Kirjukannul alles orja põli peale: enne olivad nad priid olnud. Umbes esimeste aastate sees pärast priiks lastmist, lastis mõisa kõik uue koha mehed, nõnda nimetati neid, kes metsadesse uude maade peale olivad asunud, mõisa kutsuda ja rääkis: „Teie maad on metsade sees väga wesiised, teil on tarwis kraawid sisse wõtta, et wesi maha tuleb, ka on mets karja käimiseks väga halb, ka sinna on tarwis kraawid sisse wõtta, kas teie tahate muist sisse wõtta, ise enese kasuks, mõis tahab teid awitada.” Nõnda oli wanaisa herra sõnade järele rääkinud ja edasi sele-

tanud: Talupojad olivad väga nõus. Mõisa palkas hulga saarlasi ja hiidlasi — ja kraawide kaewamine algas. Talumehed tegivad aga üksi kesa aegadel ja wahel hilja sügistel, kui kuim aeg oli. Wiimaks aasta 10 järele, olivad kraawid metsal sees. Selle järele algas kraawide puhastamine, mis tükk haawal metsa talude kätte jagati. Jälle aasta kümne järele rääkis mõisa, kui kõik juba kraawi kaewamisega harjunud olivad: et igal aastal ei ole tarwis metsakraawi puhastada, waid selle asemel tulewad talupojad mõisa kesa kraawa puhastama. Aga mööda läksgi see töö mõisa põllu kraawide puhastamiseks ja kaewamiseks. Wanaisa oli juba ammu surnud, kui Jaani isa, wana Kirjufannu Mikkli, ajal, kraawi kaewamine raha peale aeti. See oli ju suur fergitus töö asemel. See oli ka esimine rent koha pealt. Seal tuli korraga maamööd. Mõisa maa lahutadi waldadest, mis enne kõik üks oli olnud, ja talud aeti „kruntidesse,“ nagu maamööd seda armastas nimetada. Jaani isa rääkis alati:

„Küll meie naersime, miks need wahed aetakse, kas see triips kake maa wahel nüüd inimest finni piab, ega ta aed ei ole!“ — Aga kedagi! Maad aeti ikka taludesse ja maamööd wõis teha, mis tahtis! Üelbi: kuninga käsk!

„Kõige naljakam oli aga see,“ tuliwad Jaanile isa sõnad meelde, „kui kroonu wallad ära kärbiti. Taari wald oli kroonu oma ja käis warsti Uue mõisa alla. See polnud maamööddul mitte meele järele: pool Taari walda aeti Uue mõisa külge! Kuninga käsk!“ —

„Eks ela weel mitmed wanad mehed, kes endist piiri mäletavad,” mõtles Jaan, „aga mis sa teed ära!” Siis hakkas Jaani oma lapse-põline mälestus: Kuidas isa uue koha „krundi” eest renti maksnud: 60 rubla panku, ehk mine kohast välja. Peale selle olla üeldud et nemad mõisa talud olla, kellel walla maksu ei olla: ei teešid teha, ei posti moona, ei midagi. Sellega hakkas orjus pihta — ja nüüd maksa 3 korda 60 rubla selle sama tüki eest! Jaani meel läks üsna kurwaks. Mis mõis uus rendi kont-rahi tegemine tuua? wišt 200 täis? Sa kui kaugele? —

Ta ajas enese sirgetks ja sügaw ohkamine tungis ta rinnust välja.

Selle aja sees oli Gewa tua juurest lüpsifuga tagasi jõudnud.

„Kuule Jaan, tule õige fiia, waata ikka, mis wafikas teeb,” hüidis ta meest.

Mees ruttas pikil sammul sinna poole.

„Waata ikka,” rõõmustas naine, „waata ikka, ajanud juba püsti, waata ikka misjuguše kondiga, küll sellest aga sirgats tuleb. Küll sa näed, meie saame poole koha rendi raha sellest maksetud, siis hakkamegi loomi pidama. Jaan eks?”

Jaan oli kae üle sõime ääre wafika poole ajanud, kes peremehe kätt hakkas püüdma. Jaan lastis parema kae pika sõrme rusikast välja, et wafikas selle omale suhu saaks. Warsti oli ka Punul sõrm suus ja lutsutas. „Too ruttu piima, tahab sõrme otsast ära wenitada!”

Gewa oli ka warsti kapaga seal ja üle sõime

ääre küirutades anti Punule esimine roog Kirjufannul kätte.

Wafikas pistis pea põhja, et ta aga joomisega harjumata oli, tõmbas ta selle warsti wälja ja raputas pead, keelega nina sõrmeid tänu täheks puhastades.

„Rikkus wafika oma sõrme imetamisega ära!“ pahandas perenaine, pani sõrme ise wafikale suhu ja nõnda teise pead alla poole meelitades õpetas ta wafika jooma.

Rõõmsa meelega waatasiwad peremeeft perenaist oma uue kaswandiku peale, kes isuga sooja piima neelas.

* * *

Õhtul oli kirjufannu perekond kõik jälle koos. Ja paljus neid siis oli? Palju wõib enesele peremees peret pidada, kellel pisukene koht ja suur rent peal on! Seal nad istusiwad kõik söögi laua ääres: — Peremees Jaan, tema Jba, ristinimega Gewa ja wana poolne peremehe pool-tädi Kadri, wana Mihkli pool õde. Päewal oli Kadri westel jahwatjel käinud: wõeti ju uus kasu-laps „Punu“ koju, kellele wõimalikult ruttu perenaise rehnungi järele jahu roffa pidi antud saama: pidi ju siis kergem tallitada olema, kui wafikas roffa juba saab! — siis pole muud, kui terwe pere korraga toidetud: saawad inimesed ja saab loom ka! . .

Braegu elbitigi uutse jahudeft roffa — piima till oli kasin — sai ju Punu wiimase omale, nõnda läks roff ilma walgustufeta alla, mille kõrwa leiba,

filku, südame tahendusüks, hammustati, muidu on ju paljas roff väga mefine mõtta!

„Ja siis andsid ja ifka wafika eest kuus rubla ära?“ oli ka Kadri imestaw küsimine, kui ta kuulis, et Gewa tõeste kuus rubla wafika eest ära andnud.

„Kas tal siis hõbedast jalad all on, wõdeh?“

Rui Gewa nägi, et Kadri niisama oli küsinud, nagu Jaan — läks ta nagu kurwaks ja ohates ütles ta uut filku pikast puu waagnast wälja mõttes ja leiba tüki peale pannes:

„Pole tal küll hõbedat, ega kulda, aga mis ja teed ära — mitte poolt kopikut ei antud alla!

„Kas ja siis pidid niisugust mõtma? Egas see mõne kroonu käsk pole?“ pahandas Kadri.

„Mis ta nüüd kroonu käsk on?“ diendas pereinaine, „aga kuidas ja siis edasi saad? Meie jääme wiimaks pankrotti, kiidawad ifka teised neid uut seltsi wafikaid ja saawad suurt raha, üks katsub ka ometi. Näeh, minu isa kaswatas hobuseid, sai ifka midagi, aga meie mitte kedagi. Näed ise kuidas põld on: ei kraawi sees, ei kedagi, wesi mõtab orased ära, rutis lustaid ja kasteheina täis — ei saa enam omaga wälja!“...

„Aga kas ja tead ka, kui palju niisugune saks-lane sul veel piima nahka paneb?“ wastas Kadri libeda näoga. „Näeh, juba täna roff must, nagu sia sööm — kõik wafika naha s.“

Mina küsisin täna Dja Tooma käest — tema oli ka weiskil — tema ju kaswatab neid, ütles: „nemad ju sihukesed põrgulised: jääb korra sööm mõi

joom halvemaks, täid selgas, kõht lahti ja waata, et surema ei hakka! Wõi pole tema neid matnud?! Reed reod ju maiad! wõi sina omast paremat saad, waat, wii ikka warsti ree peal rappa!"...

Seda juttu ei kannatanud Gewa.

"Kohhe olete teie wana Jaaniga minu ninas kinni," seletas Gewa ka juba paha meelega "teen mina widagi, siis ikka kohhe sant. Aga, kes teie kohta on ülewal pidanud, kni mina! Kus minu 180 rubla? Ma olin rikas tüdruk, kui Jaan mu wõttis! Ma oleks, kes teab, mis suguse mehe saanud, nüüd näe nälga — ja lõhu nagu üks ori, just kui neeger!"

"Sina neeger!" wingus Kadri, "no, mis siis mina olen? Sina ka kedagi! Sina wedeled kodu, aga mina, see ole alati latsis! kes mul kopikut on annud? Jaa sõimata ka weel peale, ja weel kelle käest? — wa Rebase Jba käest..."

"Mis Rebase Jba, kes on Rebase Jba?" päris Gewa jätendawal silmil, sest "Rebase" oli tema isa sõimu nimi oma punase pea ja habeme pärast, ka Gewal enesel oli natukene punakas juuks. "Sina wana fontš, niisugune narakas!"...

"Noh — noh!" hurjutas peremees, kes südame ja loomu poolest üks wa pikaldane inimene oli, "täna, ikka täna, — mis sõimamine see on? Kas mõista ilufaste olla?" — See pidi tema keeles tähendama: "pidage suud!"

Sõimamise nimetamine ajas Kadri harja päris punaseks.

"Sa oled päris wana Rebane ise, päris must-lase tulekahju"... fähwas Kadri.

Nüid oli ka Gewal süda täis. Ta katsus Radrit lüüa, aga et Jaan käe wahele pani ja kats riidlejat naist ära lahutas, pistis ta nutma:

„Mõnda käiafse minuga ümber,“ nuttis ta „oma mees lasneb mind sõimata!“

Küll noomis Jaan: „näeh, näeh, mis see nüid olga!“ aga naised olivad wihased ja jäiwad täna selleks.

Gewa läks tuast taha kambri — ja hulus seal; Radri jäi tuppa ja põrmitses seal.

Peremees Jaan istus aga lõuka otjale, pani piibu suhu ja waewalt nähtawalt mahorka wingu suust wälja ajades andis ta oma mõtetele woli.

„Niisuguse wana tühja wafika pärast pian mina riidu kuulama, katsu minu asja! Homme päew“. . . ta ei teadnud ise, mis ta selle sõnaga pidi tähendama. Ta meel sai õige pahaseks. „Tühi toob tüli majasse,“ armas ta, „oleks ma rikas, kas siis oleks ka wafika pärast riidu mindud?“ Ta sai aru, et Gewal ja Radril mõlemil õigus oli: üks tahtis kohta aidata, teine kohta wara hoida — ja ohates puges ta laba peale, mis abju kõrwale seina äärde oli tehtud: kats pulka seina sees, wälimised otjad teiwaste külges, mis ühte otja pidi laes, teisega sawi pöranda sees seisiwad, pulkade peal lauad, laudade peal õled, pea all õle padja — ja Jaani ase oli walmis. Siin armastas Jaan magada, kui ta tööst wäsinud oli. Suuremalt jaolt magas ta küll taga kambri, seal, kus Gewa, musta ja lutika rikka puu woodi sees, mis ka niisama

hõlgi täis oli ja mille sifu iga kuu sees uuendatud sai, — aga täna oli tal jälle isu laba peal pikutada. See laba oli küll endisel ajal palgaliste jaoks tehtud, aga nüüd polnud Jaanil jõudu aasta sulast pidada: ta ajas ise oma jõuga läbi, wahel suwel karja poisssi appi wõttes. Siin pikali aseme peal, otse kohe wastu musta tua lage wahtides, mis pisut halli-kirju näitas olevat: (sai ta kuue aasta eest Jaani^{ma} pulmaks lubja tordiga üle lapitud, et tuba ka wähe ilusam, kirjum oleks olemat), siin oli Jaanil hea^{ma} praegu pikutada ja tuba maadata. Jah, kirju oli tuba weel pisut, kui hoolega waatasid, aga suuremalt jaolt wõttis ta omale jälle selle ilusa süsimusta pigi läike, mis ikka suitsu tua palkidel harilikult on.

Peerg abju rindas pisut punaselt wirwendades andis tuale tõsise ja haleda näo. Taga seinas oli suur kerefega ahi, nagu mõni sõja patarei; see andis tuale küll sooja, nõudis aga selle eest heaste puid. Jaan tuetas jalad wastu abju — talla alused läksiwad pikalt soojaks, — ta tõmbas jalad wähe tagasi ja pööris külje peale. Ta ees seisis eessein uksega ja eeskojaga, — peatši pool oli otša sein, kust üks rehe-alla läks, kus praegu lambad ulu all oliwad; teisest külje seinast läks üks kambrisse. Nõnda oli elu tuba igast neljast küljest muu ulu alustega täidetud: eespool eeskoda, taga — ladu, kõrwal — kammer ja rehealune. Jah, niisugune talu tuba oli Jaanil. Ilma afnadeta oli suur tuba — just nagu looma laut; ainult wähe oli selles, et siin suur ahi oli ja keset tuba laud söögi jätistega, ning abju rinnal peerg

wilkumas! Tua tühjus ja must waihus ajaswad Jaanile niisamasugused mõtted peale.

„Kaua ma orjan?“ arwas ta. „Mis on minu rööm, mis on minu lõbu? — Kõik pime ja must, nagu see tuba. Ja kellele ma orjan? Ennast? — paljalt, et kõht täis on, — ja mida täis? — jahu roõka ja silku!“ . . .

„Ptüi!“ sülitas ta üle laba ääre maha.

„Ela just kui härg!“ — Tee tööd, et su kõht aga waewalt täis on — ja wea ja wea, ikka päewast päewa, aastast aastasse — just kui künni härg . . . ja sa oled wana! . . . Oh kui kergeks läks ta meel! Ta filma ees seisjis: ta oli wana hall mees, kõhis selle sama laba peal, ta ees oli ta oma Jba ja siis weel üks noorem mees ja ta suri ära! Oh kui kerge! Ta pööris enese selili. Ta filma ees seisjis, kui ta noor oli: ta oli karjas, weised magaswad lageda aasa peal, ta oli seliti seal samas — ja oh, kui hea siis oli taewasse waadata ja taewa serwas läikiwaid õhufesi pilwesi näha, nagu walgeid tallefesi! — Oh kui hea! — Ja jälle astus ta filma ette midagi muud — ta oli noormees: ta oli praegu isaga heina maal; õhtu . . . hulk heinu koos, kuhu walmis . . . wäsinud, puru wäsinud . . . ja oh, kui hea, mis hea tundmine; ja jälle nägi ta, kuidas ta oma Gewaga, Jbaga, pulma peal tantsis, ta oli küll Jbale alles wõõras, ta polnud Jbaga weel heaste rääkidagi saanud, sest ema oli tale naise wõtnud, ütelnud: „Jaan wõta naine, ma jään wanaks!“

„Kelle?“ naernud Jaan. —

„Kas sul kedagi hinge taga pole?“

„Pole!“

„Tõeste?“

„Päris tõeste!“

„Noh, ega sul siis selle vastu pole, kui ma sulle Hundisfelja Iba koju toon!“

„Ah Rebaste tütre? oli Jaan küsinud.

„Jah!“

„Ei ole!“ oli jälle Jaan vastanud. — Siis tulivad kosjad, kuhu Jaani meeti ja ühte ja teist kästi teha; — siis laulatus, kuhu teda niisama meeti ja siis pulmad, kus ta Ibaga tantsis, mitte ei tantsinud — hüppas, hullu pööra hüppas . . . ja kui hea see oli! Oh, kui hea, just niisama hea, nagu ta Jaani päewa õhtul mõijas joobnud korra olnud, kus ta siis kodu magades näinud, et ta herra olnud, tõldas sõitnud, kutsar puki peal ja hull preilisiid ja prouasid teine teine pool kõrval ja omal suur wiinapudel ühes ja suur suhkru tükk teises käes ja saia kõik tõld täis ja niisugused ilusad kõik ja kollased! . . . Oh, kui hea! Ta tahtis, ta nägi praegu seda, ta tahtis hammustada, aga keegi jooksis ta järele: ilus puhas mees, puhas maniski kaelas, lakk-saapad ja lants-kindad käes ja kisendas: „Härg, Bunu, Bunu! . . kuhu ja viid mu wara!“ . . ja Jaan waatas ennast ja nägi, et ta härg oli, aga pisukene, just kui see punust-wasikas seal aedas, lautas . . ja see puhas mees ajas teda taga, tõmbas tõllast, pani ta maha ja langes ta peale, esite jalgade, siis põlvede, siis kõhu peale . . . ikka kaugemale langes ta . . . Jaan

sai aru, et see luupainaja oli . . . ta püidis fisen-
dada, et lahti saaks . . . peale langeja ütles aga:
„üttele, et sa Punu oled, siis saad lahti!“ . . . Jaani
füda oli täis, ta ei tahtnud mitte Punu olla, . . .
aga luupainaja wajus ikka edasi: juba oli rinna
peal, juba kõri peal, juba suu peal, juba nina peal,
juba filmade peal . . . ja ta surus nõnda kõwaste
filma muna peale, et Jaan, nagu see ikka ja alati
filma pitsitades moeks on, mida iga üks ise järele
wõib katjuda, mitte ühte luupainajat, waid kahte,
kolme ja nõnda edasi nägi, nende walged kurgualused
paistsiwad kaugel, nagu pääsukesed, kui nad kõrges
lendawad . . . ja Jaan nägi ennast surewat! Surma
hirmus hakkas ta ennast Punuks sõimama: „Punu!
Punu! hüüdis ta, aga see oli nii kole, nii inetu ja nii
hirmus raske . . .

Korraga lõi keegi ta külje pihta ja hüüdis:

„Jaan, Jaan, ae, mis sul wiga on, mis sa röögid?“

„Oh, oh, oh, hooo!“ kargas Jaani heal lahti.

„Mis sa Punust karjud?“ küsis Gewa, kes kart-
likult Jaani laba ees seisis. „Mis sul wiga on?“

„Luupainaja, naru, käis kallal!“ wastas Jaan.

„Mis sa siis „Punust“ fisenasid?“

„Mind kästi nõnda karjuda?“

„Oh Sumal, Sumal“ ohkas Kadri nurgas kana
kongi otsas magades. „Külal wiist Alt-tua wanaema
kallal käib: wana wiha, — Jaan ei wõtnud tema
tütretütart Madlit!

„Ma arwasin, et sa surema hakkad,“ ütles Gewa
— „tule siit lambrisje magama.“

Gewal oli pisukene suitsu lamp käes, peerg oli ammu kustunud — ja Jaan läks magama.

„Bagana Bunu!“ mõtles Jaan ise.

*

*

*

Aga Bunu magas rahulikult juba puhta õlgede peal, ega wõinud unesgi armata, mis lugu majas tema pärast oli olnud ja misjuguft rumalat luupainajat peremees tema pärast oli pidanud kannatama.

Bunu magas alles rahulikult hommiku und, kui keegi teda ülesse hakkas ajama. Nagu lastel kõigil hommikuti kunagi raske uni on, nõnda oli ka Bunukesel: kuidagi moodi ei saanud ta filmi lahti.

„No, tõuse, tõuse! hüidis keegi, — millest aga Bunu kõige vähematgi aru ei saanud; ei tea, kust ta pidigi nõnda palju keelt mõistma: waewalt aga nädala päewad wana!

„No tõuse, tõuse!“ hüiti jälle; ja kui ta filmi ifka weel lahti ei saanud, tundis ta, et keegi teda kõrwust wedas.

„Pime, näeh — fäh wõta, rumal, joom wastu!“ —

Perenaene Gewa oli hommikust loomi tulnud tallitama ja pisukese wafikale ka juua andma.

„Wõi siis sinu pärast pidin ma tapelda, sõimata saama, no, no, pista ifka rumal nina fisse!“ seletas Gewa wafikale, kes, ei tea kas auufartusest perenaise wastu, wõi tuli see sellest, et keegi teda kõrwust wedas, ülesse oli tõusnud ja sabat sorgu ajades ringutas.

„Just kui inimene, armas Gewa, „tõuseb ülesse ja ringutab: küll sellest ikka tarf loom saab!“ Ja nagu üks išeäraline armastus tõusis tal loomakese wastu: ta filitas tema pead, kui teine pead raputas jõi, pead püti põhja surnus ja puristas, ta kõdistas teda tase kõri alt ja healikut „enne“ („n“) õige pehmelt ja weniwalt wälja rääkides kõneles ta „punufene, punufene, joo, ikka joo, kaswa suureks härjaks, õige, õige suureks, punufene, piši punufene!“

Punufene oli aga perenaise sõrme suhu saanud ja hakkas seda lutsutama!

„Oh, sa pišufene wäetifene!“ kõneles Gewa armastuses, „näe teda, — kahju ema järele pišufesl, imeb paljast sõrme! Oh sa wäetifene!“ Ja Gewal oleks warsti pišarat wõinud näha, nii haledaks, täis armastust looma wastu läks ta süda, kui mitte ta peremehe healt oma selja taga ei oleks kuulnud:

„Sa enam mõistagi mujal olla, kui wafika juures!“

Jaan oli tulnud hobust ette panema, et metsa minna puid tooma.

„Mis sa teed ära,“ wastas Gewa, „ta just kui inimese laps.“

Jaan oli ka wafika sõime juurde tulnud, ka tema meel läks haledamaks. Tal tuli meelde, et tema just niisugune härg oli olnud, just niisama sugune: ta mälestas weel wäga selgeste: seesama sugune punakas tõmmu karm oli tal olnud, seesama sugune pea ilma sarwedeta, need samad pool lont-
kõrwad ja isegi need samad hallikad filmad — ta pani imeks, et ta unes oma enese filmasid oli näinud! —

Korraga tuli tal hale meel härjast: ta tundis, nagu käwataks ta härja selle tarwis, et tema eest hulga raha saada, selle läbi hõlpsam omast waewast lahti peaseda ja rikkaks saada: niisugusi härjasi ifka rohkem ja rohkem käwatada. Ta tundis, et tema see luupainaja ise oligi, kes härja seljas lamas!

Wäskas oli Gewa sõrme õige sügawast suhu tõmbanud, ajas selja nõgusse, lipitas sabaga, — ja Jaanile paistis, nagu oleks tema pisukest wäskat wajutanud ja nagu oleks wäskas walu pärast juba liigutanud!

Jaanil oli kahju sellest loomast ja see kahju ühendas nagu teda loomaga: ta tundis, et see loom tema saatust tahab kergitada aidata, et ta tema pärast kannatab ja et ta pikki filmi ootab Jumala laste au ilmutist, nagu tema isegi.

Rui Gewa ifka weel pehmelt „Punu, Punukene!“ lausub, ütles Jaan ka taha: „Punu, Punukene!“ ja läks ära. Gewal oli aga hea meel, et Jaan tema kasulapsena nii õrnalt oli rääkinud ja ta tundis sellest tulewiku kohta suurt kergitust!

* * *

Misjugune talu inimene Gestrane ei wiaks loomi armastama? — iseäranis weel lehmi ja hobuseid?! — Sakka pisukesest karja poisikesest pihta ja lõpeta wiimase wana inimesega majas — looma armastamad kõik. On küll mõni kuri inimene ka talu inimeste seas, kes loomasiid piinab, hobuseid pekjab,

pähä wirutab — aga niisugused saavad nendest inimestest wäga põlatud.

Pane tähele, kuidas ema oma pisukeste poisi wõi tüdrukute karja saadab, kuidas ta temale pisukeste witsa raokese kätte annab ja kuidas ta ise eeskujuks muidu lehelise ofšaga Mustikut, wõi Päitšikut takka ajab enam sõnaga: „wiis, wiis, kas näe, kas lähed, wiis metsa!“ looma edasi katsub ajada, kui selle pisukeste witsa ofšaga.

Jah, talu inimene, Gestlane, armastab tõesti looma, ta kaswab ta külge elu ja südamega: ta ei põlga teda jugugi, isigi külmal ajal toob ta oma lamba tuppaa sooja — ta toob suuremad loomadgi jenna, aga, ega nad ei mahu kõik! Ja siis üteldakse: Gestlane on must, elab loomadega ühes! — Ah, ma soowiksin, et kõik inimesed nii mustad oleksiwad, et nad oma wendadest, kes külmas ja nälgas, hädas ja wiletsuses, waesuses ja haiguses — nende pärast on, ja kes juba annu pikki filmi Jumala laste au ilmutumist ootawad, umbes niigi palju lugu piaksiwad, nagu Gestlased oma loomadest — neid oma tuppaa sooja wõtaksiwad, neid eneste sarnaseks piaksiwad! — Waata, nii ropuks soowiksin ma terwet maailma!

Ja mida rohkem päew kewade poole weeres ja lund weena jõgedes weerema ajas, seda enam tõusis ka armastus peremehe Jaani ja perenaise Gewa südames Punukese wastu, wana Kadri ütsinda waatas teise peale natukene paha näoga, seekord aga riidu küll nende wahel ei olnud.

Aga Lihawõtte pühade järke pidi perenaine pisut

tuppa jääma: kewadised kured ei olnud mitte üksi üle Kirjukannu tua lendanud — üks wigurimees käinud päris tuas ja kinkinud Gewale kuue aastase ootamise järele pisukeste pojakese.

Wana Jaanil oli nõnda hea meel, et ta esimesel õhtul omale poole toopi wiina ja naisele aga pudeli täie punast kirsi wiina, — mida iseenesest mõista mustikatest ja pihelgatest walmistatakse, mis aga uhkuse pärast niisama „kirsi nime“ kannab, nagu mõni meie mees „inimese“ nime, — laskis tuua. Oli küll kaup 75 kopikut maksma tulnud — aga mis wana Jaan sinna mõis parata: ta tahtis ise korra rõõmus olla — ja küla titepudru toojad naised tahtsiwad ju ka midagi tipsuks saada. Jaan oli nõnda rõõmus, et selle suure raha kulu peale ei wõinud sugugi waadata. „Ah maksu mis maksab, aga rõõmus piab korra olema.“ Ja Jaan oli ka rõõmus. Ta tipsutas ja tipsutas, ta filmad läksiwad ikka enam hallimaks, ta hakkas urisema ja laulma. „Ena meie Jaan ka korra jälle rõõmus! naeris Gewa, — „Jaan, kas sa oma poega ei tulegi waatama?“

Ja Jaan julges taha kambri minna! Gewa ulatas pisukeste punase näoga nüri ninaga poisi-käika, ta oli ju mähkmesse mähitud, Jaani kätte ja küsis: „Noh, kelle nägu?“

Jaan waatas ja waatas ja pistis naerma.

Wana Tiit, Gewa ema, waatas hea meelega kõrvalt ja osatas: „Eks ta Jaani nägu ole!“

Jaan waatas ja muigutas moffadega ikka edasi — ta oli wäga liigutatud.

Korraga hakkas ta pisukest poisikaisgast enese käes ülesse ja alla upitama, õõtsutama. Iga õõtsu juures ajas poisik filmas nagu suuremaks — ja Jaanil oli hea meel. Siis furus ta oma suurte musta, kortsus kätega poisik oma rindade wastu ja ütles: „kaswa, kaswa kangemaks, sirgu sirgu suuremaks — waata kui kui tuleb, siis läheme wälja, siis Zuku — (see nimi tuli talle nõnda kogemata üle suu) lähed õue waatama, mis muod ja määd teewad ja . . .“

Ta tahtis edasi fantaseerida, kui Gewa järsku küsis:

„Aga Jaan, kas sa waatad ka järele, mis see Kadri selle Punule annab! kui ta talle enam nõnda palju piima ei anna, siis waata ka järele!“

Jaan nagu ei pannudgi seda tähele; jaatas ja rääkis edasi: „Sa — ja, siis läheme ja waatame, mis Punu teeb, pisukene Punu!“ kus juures ta ise Punu moodi mürama hakkas.

Järsku jäi ta aga wait, andis lapse ära ja läks rehe tuppä, kus ta lõuka otsta maha istus ja mõtlemä jäi. Tal tuli järsku endine unenägu meelde; tal tuli oma poja tulewik meelde. Mis pidi pojast saama? Mis wõis ta pojale anda? Miks oli poeg talle sündinud? Ta filmade ees oli pimedus ja kuidagi ei saanud ta mingile otsusele. Ta rinda nagu wajutas jälle luupainaja.

Ta hakkas oma poega pisukese wasitaga mõrdlema. Niisama pisukene, niisama rumal, niisama armetu! Aga siis nad kaswawad, Zuku kaswab, härg

kaswab . . . . . härja müin ära — Zuku?! . . . .
Zuku hakkab peremeheks?" Ta naeris. „Jälle seda
Kirjufannu kohta ümber tustima, et enese kõhtu pal-
jalt täita . . . ja muud midagi!"

„Mitte midagi?" küsis ta nagu enese käest.

„Mitte midagi muud!" vastas ta ise.

„Ei," — ohkas ta siis, „härg on enam! Härg
sünnib — tal on rohu tükk kohe Zumala käest valmis
kaswanud, aga minu Zukul ei ole rohtu, ei ole kedagi,
ja selle tüki rohtu, mis ta saab, selle eest müüb ta
oma naha veel odavam, kui Bunu!" Ta võttis
viina pudeli ja paari lõnksuga tühjendas ta selle.
Veel tuffsus ta, siis wajus ta ifka enam ja enam
külje peale, ifka enam külje peale — ja jäi norinal
lõuka otja magama.

„Ena Jaan jäänud magama!" rääkis rõõmsa
näoga wana Tiitu.

„Ta on ju nõnda rõõmus poja pärast!" was-
tas Gewa ja taewalik rõõm paistis tema filmist.

*

*

*

Gestlane armastab looma ja loodust! Ja seda
ta teeb, sellega on ta harjunud. On warrud, pidud
wõi mõni muu koosolek talu majas, siis käiwad ja
käiakse ifka wilja waatamas, loomi waatamas.

Seda tehti ka „Zuku" — Jaani poja Zuku
warrude ajal. — Lumi oli läinud — põld parajaste
paljas — rufki orased wäljas! Mindi orasid waatama.

Aga siit puudus tükk, sealt teine; siin oli weji

wõõrjil käinud, seal külm kärpinud, seal ang ära autanud. Oli waatajate seas mitme suguseid mehi, küll pärisloha omanikkusid, moonakaid, rentnikkusid, pooleteramehi; kõikide otjus oli — ruffid on tehwad.

Jaan hakkas seletama, et paremine ei saa!

„Pagan, mis seal wiga siis on, et paremine ei saa!“ finnitask üks loha omanikkudest, „wõta kraawid sisse, aja kiwid wälja, muretse head sahad, äkked — wot, kui läheb!“ Sellega olid waidlejad tahte jalku langenud. Loha omanikud arwasiwad et saab, rentnikud, et ei saa.

„Issand Jumal,“ seletask üks, kes ise rentnik oli, „ei saa, ja ei saa! Minu maks on nõnda suur, et ma enam lohast ei korja, kui waata, et lõht täisk. Teen ma loha paremaks? — ei,“ finnitask ta kõwaste, „ellele? Seal on Rohusaare Andres! Mitmes loht on tal praegu käes?“ —

„Kolmas!“

„Neljas!“

„Kolmas, neljas,“ finnitasiwad teised läbi segamine.

„No waata,“ rääkis esimene edasi. „Asutask ühe loha, tuli wõõras ostis ära; asutask teise — jälle ära; asutask kolmandama — jälle ära! Kurat,“ wandus ta, „ei tea, millask ma ilma jõuan soojaks kuita. Pole muud, kui püsta plehku, mine Samaarasse!“

„Ja seal sind inglid ootawad!“ pillask teine kõrwalt.

„Oh on parem?“ arwas esimene.

„Pole, pole sugugi — teadis jälle teine. „Kus

hea on, see on kroonu waldas, seal müüb kroonu paraja hinna eest kohad ära ja kõik on hea!"

"No waata, siis maksab tööd teha!" ütles peremees Jaan ise! Siis rääkis jälle keegi, et kroonu pidada warsti niisuguse seaduse tegema, et kõik piawad paraja hinna eest maad ära müüma.

"Seda ei ole!" finnitask esimine peremees. Mina müin oma kuue nii kallilt, kui aga saan!"

Meeste jutt lõppis õige kurwalt. Ei midagi paremat saadud kätte.

Põllu pealt mindi karja aeda. Waadati ka uut mõisa wäiklat.

"Ei pole ka suurem asi!" Rõõmas jälle endine kohaomanik. See oli Jaanil walus kuulda. Siit lootis ta ometi kiitust saawat.

"Pole fellel wäiklat wiga midagi!" andis Jaan wastuseks, "wana'ks ta siis on?"

Seesamane peremees ei kuulnud sellest aga midagi.

"Ta hoiab ennast na kōssis," seletas ta edasi, "fellel on mõni wiga!"

Ja ligemalt waadates ütles ta:

"Hee, fellel on ju täid selgas!"

Teised astusiwad ligemale ja finnitasiwad seda sama.

"Kuule, kuidas teie seda joodate, roklaga wist juba?" küsis uueste päris-peremees.

Jaan kutsus Kadri wälja otstust andma,

"Wäiklat on täid selgas?" küsis Jaan.

Kadri astus ligemale ja waatas hoolega.

„Ah teie kurjad inimesed,“ hüüdis ta, „need on selga pandud“ — ja siis hakkas ta arutama, kes selle tembu võis teinud olla.

Tema sööta teda küll ilufaste, anda nõnda palju, kui ta aga ise tahab.

„Rokka või piima?“ küsis Jaan.

„Noh, kes talle siis piima võib anda“, rääkis Kadri, „eks annan rokka ja panen piima peale — Sa Issand ja Jumal — rokk ikka see samane, mis isegi sööd, see nüüd söömast, päris peale pandud täid, kurjast filmast!“

„Miks sa siis piima ei anna?“ päris Jaan uueste. „Jba ise laskis puhast piima anda.“

„Jba ka kedagi!“ hakkas Kadri korutama. „Kas ma siis varru- või pidin ostma! Paljuks sul omal raha on?“

Jooda piim „sakslase“ nahka, (sakslaseks kutsus Kadri wafikat) ei tea, mis sa ise sööd, mis sa sia põrsastele annad? Teie tahate koha koha pankrotti teha!“ ja nõnda läks edasi. Wiimaks hakkas Kadri nutma, rääkis kõik oma headteod koha kasuks ülesse ja lubas homme päew ära minna, kui temaga jeda wiisi ümber käiakse, — „kas jeda weel tarwis piaks olema, et ühe wafika pärast mina wana inimene terve hihelkonna ees teotatud pian saama?“ lõpetas Kadri. Wafikas oli selle wahe sees külje wastu seinä ajanud ja waeroles seal ning ogas.

Waene punukene! Täid on sul selgas, et koht sind toita ei jõua! Waene Punukene! —

Pärast warrusid hakkas perenaisel Punu toherdamine peale. Juba siis oli mõni naine Gewat õpetanud: koort ja püssi rohtu, kaeluwarre wett, lahja seebi-kiwi libedast, ja wiimaks weel lambi ehk „põletse“ eli peale panna.

Gewa pani aga põletse-eli peale — ja mõne päewa pärast langesiwad sööditud maha. Perenaisel oli ütle mata hea meel, isegi Kadri rõõmustas, et peale pandud nuhtlusest nõnda hõlpsaste lahti saadi, üks oli aga siiski wiga: wafika ilus punakas tõmmu karw kadus ühes loomakestega.

Terme sume otsa pödes loom weel selle haiguse järele, aga sügiseks oli ta juba ilus härja wärsikene. Arstimise — ja kõige selle hoole kandmise läbi kaswas aga Punukene Gewale ikka enam ja enam südame külge. Ja teisel kewadel, kui pisukene Zukukene juba käis ja karja pois. Zukule alati oma libedat Punu näitas, siis tõusis Gewa süda. Ta tööd oli looma kallal taewas õnnistanud.

Kolmandamal kewadel, kui Punu juba „luiske liies,“ nagu karjapoiss nimetas s. o. mõirates laudast wälja hüppas, ehk jälle joru ajades waike sammuga täie tõhuga õhtul koju tuli ja kui siis pisukene Zuku ütles: „ema kuule, kui Punu laulab!“ siis oli Gewal, nagu oleks ta mõnes muus maailmas, nii hea meel oli tal.

Ja kui sellel sügisel jälle rendi maksmise ajal pisukene puudus kätte tuli ja Jaan jälle ütles: „Jha, ma wõtan weel tänudi sinu rahast kümme rubla ära,“ siis ütles Gewa: „wõta aga peale, küll

tulemal aastal Punu tagasi maksab!" — ja sinna juurde liias ta: „noh, Jaan, kas toon tulemal kevadel veel mõisast wafika?"

„Eks oma wafikas ole ju ka juba Punu poeg, aga Sa wõid ju küll ifka tuua, Punu on ilus loom!" ütles Jaan.

Dh kui hea meel oli siis Gewal.

Ja see tulema aasta oligi käes. Punu oli oma 3½ aastat wana ja selle-pärast pidi ta oma naha turule tooma. Laat oli sügisel. Veel toitis Gewa Punut omast pihust ja laadale minnes oli ta nagu pall. Ilus ja pikk — nõnda pikk, et Jaan wahel naerdes armas, et Punule sünniks üks paar jalgu veel keff paita alla panna.

Laada homnikul mindi Punuga warakult teele. Punnis teine küll esiotsa wasta, aga läks ometi wantri taga sarwišt finni siotud: ei pease kuhugile! Karjapoiss andis witša takka järele!

Rõrgel koorma otsas istus Jaan Gewaga. Jaanil ali suur kuub selgas, kindad käes: Gestlane ajab juba wara sügisel omale need pihku. Waikselt istusiwad nad koorma otsas, ega lausunud teine teisele sõnagi. Gewa mõtles: „Piaks head hinda saama!" Jaanil olivad aga koguni teised mõtted. Temale näitas täna see väga imelik olewat, kuidas Punut wiidi, ja kuidas Punu läks. „Nii see elu on!" wõrdles Jaan, „sarwišt oled ja finni, peremees ja perenaine istuwad wantris ja weamad ja karjane, kuimetanud, pika tühja kuue sees, pastlad jalgas ja pikk wits pios, just kui nälg, — takka järele, ja lööb korra tasem,

korra kõnem, kui ja järele ei taha minna. Mis kena pilt! Ja sina ise, see härg Punu, muud kui mine ja nälgi ajab takka!" Ta nägi waimus, kuidas ta siis Punuga ümber käis, kui see ei läheks: ei tea, kes looma peale halastaks! „Tappa! karjane, anna walu! Sa karjane, nälgi, annab walu!"

Tal tuli enese üle nii halb meel, et ta kahjates, et ta laadale oli läinud!

Nad jõudsid suure maantee peale.

Oh seda kellade kõlinat, oh seda liikumist! — Waata aga, et alla ei jää! Jaanil oli tegemist, et ilusaste hobust saaks juhtida.

„Hei, küla mees, mis härja eest tahad?" käis korraga kummu heal Jaani kõrwalt: talu-poja-püüdja oli tee peal wastas.

„80 rubla," wastas Jaan rahulikult.

„He, heeh, heee!" naeris teeäärne, „kas sa hull oled?"

Jaan sõitis edasi.

„60 rubla!" pakkus tee äärne.

„80!"

„65!" hüidis lihunik.

„80!"

„70 rubla" karjus see järele jookstes, „wõta raha, kas sa hull oled? 70 rubla! hee wanamees! Pia, pia! 70 rubla!" Jaan lastis edasi.

„75! kuule, siga, pia paigal!"

Jaan ei pannud tähelegi.

„90 rubla!" kisendas lihunik ja pistis siis suure healega naerma.

„Anna ära!“ ütles Gewa.

„Kuule nüüd juttu, see narrib muidu,“ vastas Jaan.

Jõueti laadale. — Siin alles algas päris kaup.

Küll pakku ihuga ja jämeda ninaga, küll õhukesel keha ja pikka ninaga, küll roheline mütsidega, küll kaap kübaratega mehed, küll naised käiswad, põimiswad wanfrite wahelt läbi ja waliswad loomasi.

„Kas „Punane“ müia?“ oli harilik küsimine ja kui wastus: „müia,“ — siis algas kaup.

80 tahtis Jaan. Mõni pakkus 75, mõni 70, mõni koguni 60 rubla.

Üks pika kasmuga noorherra käis mitu korda. Tema oligi see, kes 75 pakkus.

„Kuule mees?“ ütles ta jälle wanfri ligi tulles, „ole ometi mõistlik mees ja anna ära!“

„Ei mõi herrad!“

„Miks?“

„Baadake, rent on kallis, ei saa kuidagi wälja,“ hakkas Gewa, „just härjast piab poole aastane rent wälja tulema!“ Ja siis hakkas ta lugema kuhu kõik raha ei tule anda, weel peale selle: kirikule, koolile, wallale, — sepale ja rätsepale — igale poole, wili ei maksa midagi — hirmus waene lugu!“

Selle aja oli herra Punu igalt poolt hoolega, nagu hea tohter haige, kõik järele katsumund, isegi jaba oli ta läbi pio lastnud.

„76 rubla ja see on wiimane!“ ütles herra tõsiselt.

„Eh lubab herra juurde?“ küsis Gewa paludes.

Herra filmad läitisiwad.

„Kuule wanamees, kas sa fant oled?“ ütles ta wihaselt, „ma olen sulle juba rubla rohkem maksnud, kas tahad? Seda hinda sa ei saa enam! (Solche dummen Menschen, diese Bauern)“ lijas ta habemesse.

Jaan mõtles. Gewal tuli kahju omast härjast.

„No ütle ruttu!“ kähwas herra, „mul on aega wähe!“ Ta ootas pisut.

„Eh! herra paneb juba raha peale?“ palus Gewa.

„Mis sa siis ise maksad?“ küsis herra korraga, pööris ümber ja läks, mis ta saksa keeles rääkis ei kuulnud wanfris istujad.

Seal pööris ta aga korraga ümber ja ilusat hõrga nähes küsis ta wihaselt: „76 rubla?“

„Olgu!“ hüidis Jaan.

Gewal pidi wesi filmi tulema. Ta waatas hoolega herrat, kes nii ihnus wõis olla! Parema pale peal oli arm ja parema filma kulmu peal must soola tüigas. „Mis see sul nüüd on 80 täis panna?“ mõtles ta, ütelda ei tohtinud ta midagi, et seda kurja herrat mitte pahandada. Herra lõikas aga kõwera otsaga kääridega härja selja peale L ja XXXV, mida ei Jaan, ega Gewa ei mõistnud.

Sga kääri rönksuga läks Gewa süda haledamaks. Tal tuli kõik see kasmatus meelde.

„Kas elu peale?“ julges Gewa küsida.

„Saab nuumatud ja tapetud!“ wastas herra põlgawalt.

Gewa ohkas.

Ja kui Punu lahti wõeti ja Jaan karjasega

minema läks, siis astus Gewa koorma otjast maha, filis oma hõrga ja pööris filmad teisele.

„Siis Punu läks!“ ohkas ta, ja alumine huul läks pigut kõverasse.

Gewal oli väga kahju.

Koju minnes oli Jaan joobnud.

„Kus Punu jäi?“ küsis Zuku kodus.

„Punu wiis herra ära!“

„Omale?“ küsis Zuku ja tegi kõwerad mokad.

„Ära nuta, ära nuta!“ trööstis ema, meie saime ju raha!“ — ja ema andis Zukule kommekki.

„Raha, raha!“ poolis Zuku „meie ilusa Punu raha sai!“

Gewal oli veel enam kahju!

* * *

Teise päewa hommikul läks Jaan mõisa renti maksma. Nii oli seaditud, et peremehed kohe wärske rahaga renti wõiswad maksta. Ühes oli see ka teine laada päew, kus peremehed siis liiku wõiswad wõtta. Herra sai oma, kõrts oma.

Silja õhtul tuli Jaan koju ja oli kaunis purjus. Wihaselt pörutas ta kohe sisse astumise järele:

„Jha, too süia! Kurat, wõtku sind ja su hõrga!“

„Ole ikka mõistlikum!“ rääkis Gewa, „tädi tütar Maria tuli ka siia!“

„Kas ta lahti on?“

„Ei ole!“

„Wõi tuli ta waatama, kui suured härjad meil on?“

„Tere ka Jaan!“ hüidis mõisa tua tüdruk, Gewa tädi tütar Maria, ette astudes.

„Tere!“

„Waata ifka, mis ilusad asjad Maria Jufule tõi!“ naeris Gewa. „Jufu tule siia!“

Jufu tuli kambriist püüsi ja pafunatega wälja. Jaan waatas ja jülitas.

„Mis sul wiga on? päris Gewa.

„Mis mul wiga on?“ diendas Jaan. „Herra ütles: noh Jaan, tulewal aastal on wiimane selle kontrahi aeg, siis teeme uued!“

„Küll kuluks uued teha,“ arwasin mina, „küll kuluks renti pisemaks panna, ei saa wälja!“

„Aga sul on ilusad härjad müia!“ wastas herra, „ma kuulsin, sa oled oma härja eest 76 rubla saanud! Sa kaswata kaks, kolm härja!“

Kurat, mu süda kuskus täis, mina kaswatan ja sina? . . . aga ma ei lausunud kedagi.

„Siis lähen ära!“ wastasin ma. „Oh! härrad jätawad maha!“

„Ei, ei, seda ei ole,“ rääkis herra, „ajad on wäga kasiwad, ei tule läbi!“

„See on nüüd sinu tegu,“ rääkis Jaan Gewale, „see on ju härja jaht. Sumal teab, kui kõrgeks nüüd rent läheb? Ikka suurt tõugu, suurt tõugu, maksa nüüd?“

Jaani meel ali pahane.

Nüüd hakkas Maria ka rääkima, kuidas nende herrased elawad: kui kofku hoidlikud nad olla, kuhugile kopikut muidu ei anda!

„Praegu perega,“ rääkis Maria, „oh ja Jumal, kui kofku hoidlikud! Räimed, kõik saavad luetud, leib ka luetud. Iga hing saab söögiks ühe räime, päewa peale 3 naela leiba!“

„Mis sellest räimest saab? naeris Gewa.

„Mis taft saab?“ kinnitas Maria sekka. „Eks hiljuti oli weider nali. Tuli uus pesu tüdruk, wa Tamme Anu tütar Kadri. On sel aga ka löuad peas! Tema ütleb peremamsele, et ütelgu see prouale, et temal ühest räimest kedagi ei saa. See räägib. Proua lasseb küsida: kui palju Kadri tahab? Kadri ütleb: wiis tükki! Proua paneb käed kofku; annab, aga läheb ise peremamseliga waatama, kuhu pesu tüdruk need wiis räime paneb? Kadri jõob aga nende filma all kõik need 5 kalakest ära, joob toobi taari takka otja ja ütleb: „koh, nüüd ikka sai teinepoole kõhu-sopi sisse!“

Proua lasseb peremamselit ümber panna, mis Kadri rääkis, siis saab wihaseks ja läinud ära.

Kadri lasti aga warsti lahti, proua ütelnud, et niifugune võib mõisa waejeks süia!“

Gewa hakkas suure healega naerma.

Zaan aga tõmbas wiina pudeli taskust ja pafus Mariale. See kärsutas mokki, — ei tahtnud!

„Mis ja nüüd temale pafud, eks ta mõisas küll ei saa!“ arwas Gewa.

„Oh — ei saa!“ wastas Maria, „olgu siis aru korral, nagu eila õhtul, kus onupoeg herral seal oli ja ka teisa saksu palju. Siis saab!“

„Kas siis teil pidu oli?“ küsis Gewa.

„Ei just pidu, aga külalised,” vastas Maria ja hakkas siis peale kõike seda kirjeldama, kuidas nad jõomad ja joomad.

„Mis nad siis joomad?” päris Gewa.

„Joodawat weini! Dige magus!”

„Sihukene, nagu kirsi wiin!” arwas Gewa.

„Kirsi wiin!” naeris Maria „sihukest wiina, mille pudel 6 ehk 7 rubla maksab!”

Gewa kohkus ära.

„Mis sa ütlesid?” küsis ta.

„Niisugust wiina, mis kuus, seitse rubla pudel maksab!”

„Oh ja Jumal! Sa kui palju siis sihukesti ära juuakse?”

„Kümnete kaupa!” arwas Maria.

Nüüd hakkas aga Maria alles rääkima, mis ta teadis, kuidas kaarta mängitakse ja kuidas eila õhtul üks noorherra, nende herraste onu poeg, pikk ilus mees, arm pale peal, saanud tudendi põlves mõõgaga lüüa, eila õhtul 800 rubla raha ära mänginud.

Gewa pidi kiljatama!

„Saan rüüpas wiina!”

„Kas jellel herral mitte parema filma peal must foola-tüügas ei olnud?” küsis Gewa.

„Jah!” vastas Maria.

„Oh ja suur Jumal! — ja meie Bunu!” . . .

Pisukene Zuku kuulis Bunu nime ja ütles: „meie ilusa Bunu raha sai!”

„Saan rüüpas wiina ja sülitas . . .

Kõikide jutt oli otsas.

Gewa käis ümber, muretses süia ja mõtles : „meie Punu, meie Punu!“ Pisukenes Zuku oli Punu jälle wist meelde tuletanud. Tal tuliwad kõik need päewad meelde, kuidas ta teda oli kaswatanud ja nüüd nii pisukese raha eest ära annud, sest ajad olid wad ju waesed!

Ja an sõi wähe, ta jõi rohkem ja heitis wiimaks pikali laba peale, jalgu jälle wastu ahju tuetades.

Ta pea oli purjus, aga ikka seisid tal see lugu rendiga meeles — ja see ära neetud Punu! Ta filmad wajasidwad : pea käis ümber! Ta nägi, kuidas ta mõisas oli : herra ajas tema wälja, ta oli joobnud! Ta läks. Seal oli ta korraga Gedeni aedas ja talle öeldi : „harige maad ja saatke seda eneste alla!“ Ta läks, mõttis labida; seal oli aga teine ees ja ütles : „see on minu! ära süia puutu!“ Ta läks teine poole, — seal sihuke samane lugu. Wiimaks nägi ta kõik maa waiasi täis olewat — ta ei peasenud kuhugile! Ta hakkas jooksuma. Jookseb, jookseb — korraga peetakse teda finni ja üks ütleb : „kuhu sa, härg, jookseb!“ Mõetakse finni ja wiiakse laadale : Gewa istub wantris, karjane ajab järele — ta ei pääse kuhugile. Korraga tuleb lihunik ja hakkab teda lõikama : ta lõikab ja lõikab, ikka sügawamale, ikka sügawamale, ta tunneb hirmust walu, ta hakkab karjuma : o—o—o—!

„Mis sa lõugad! hüiab korraga Gewa ja raputab ta ülesse. „Wist jälle luupainaja! Gewa raputas Jaani ülesse.

Pead raputades, vihaseft tõuseb Jaan.

„Mis sul wiga?“ küsib Gewa.

„Mind müidi härja pähe ära!“

„Oh ja Jumal! ohkas Gewa, „mis ja kõi
fokku ei soni! See oli ometi hea, et see ilmsi ei
olnud,“ püidis ta naljatada.

„Jah, eks ta ole,“ wastas Jaan „niisugune on
selle härja elu lugu!“ ja tikkus laba pealt maha.

— Jah, eks see ole ikka hea, et niisugused san-
did asjad ilmsi ei ole, ja et niisugused pahad asjad
härgadega sünnivad, nagu sellest härja elu luost
näha wõis!

(Jatobi päewal 1898.)

2. Marjad silmas

ehi

50% rumalust, 25% laiskust, ja mis üle selle, see on jula lange=laelus.

i
„Nemad on kõik pimedad, nemad ei tea ühtegi, nemad magavad norinal/ armastavad tuffumist, nemad on, kes ei mõista midagi ära tunda, nemad waatawad oma tee peale, kõik hoopis oma „kasu peale,“ ütleb Jesaja.

Suure isuga luges kirikherra Weitling tänast jaksja keelist uutse ajalehe nummert. Tüff oli tõeste huvitaw ja ühes ka õpetlik. Keegi doktor „G. v. S.,“ nagu need paari tähga ajalehtede targad alati, andis aru siit maa terwise hoiu seltsi uurimistest. Tõhtri aruanne oli sellepärast väga põnew lugeda, et ta arwusid mitte üksi ei pakkunud, waid nad ilusa õpetliku, pisut sentimental, ühes sellega ka aga luulelise fuju sisse oli kudunud. —

Jah, sedawiisi nad nüidisel ajal kirjutawad! Ojaste, mõjuwalt ja luulelikult: muidu ei panda ju nende töösid tähele; ja ei tea, mis sa muidu paberist määrid, kui seda keegi ei lue! Muidu tuleb ju libeda=

oja Madise lugu kätte, kes iseenele luuletanud ja neid ise lugenud, naernud — ja jälle lugenud. Rahjaks on aga niisuguseid Libedaoja Madiseid veel väga vähe, mis väga tuleb kahjatseda!

Dr. G. v. H. kiri oli ka väga osavaste kofku seaditud. Mõjus! Seda mõis kiriherra kuiwetanud näost ära näha: Ta silmad hakkasivad hiilgama, mis sisemisest liigutusest tuli; paled lõiwad pisut punaseks — selge tunnistus kaastundmisest, ja sügaw õhkamine tõusis rinnust, mis enamiste tunnistust annab, et see inimene pia walmis on midagi head ette wõtma — kõik seda oli tohtri herra kiri teinud.

„Oh kui palju elu läheb asjata kaduma,“ ohkas ta, „oh, kui palju, kui palju!“

Dhates wõttis ta kiriku raamatu kätte, et järele waadata, kas see lugu tema koguduses ka mitte nõnda ei piaks olema.

Et tööle head mõnu anda, pani ta sigari põlema. Kiriherra Weitling armastas üksi sigarid suitsetada — see oli juba tema were sisse nagu läinud. Noorel põlweel, Jurjewi uniwersitatis õppimise ajal, oli ta küll paberossiidid suitsetanud, oli ju odavam, aga nüüd ei teinud ta seda enam, ja juba tüfil ajal.

Selleks oli tal oma põhjus ja mõib olla, mõne meelest ehk vähe imelik, aga paberossiidid ei wõtnud ta enam oma suhu. Mõni arwab, ehk oli tal selleks mõni usulik põhjus? Ei, seda mitte! Aga see tuli nõnda:

Noor Otto Weitling oli väga suur rahwa mees, rahwa mees läbi ja läbi; ta oleks oma hinge rahwa

eeft annud. Just jessel ajal, kui ta Surjewi ülikooli oli lõpetanud, tulivad meie kodumaale suured muudatused. Muijal pool oleks niisuguseid asju hea meelega vastu võetud, aga siin oli lugu vähe teine. Suuri nutulugusid peeti mitmel pool, ja südikamad, kes kõike seda mitte näha ei tahtnud, et nad kõige alama hingega ühe kohtu ette pidivad wähest ilmuma, ühes keeles õpetust saama, mis nii wastikult kõlas — need läksid meie maalt lihtsalt — ära! Niisugune südikas oli ka noorherra Weitling. Ka tema läks ära Saksa-maale.

Oli ta ju saksaugust, (emad olivad küll 4 põlwe juba eestlased olnud, aga see muutis väga vähe, ehk mitte sugugi, perekonna puhast werd, sest Gesti mehi on küllalt, aga mitte ühte Gesti naist, ja kuis pidi siis esimine Weitlingi perekonda juhtuma?) saksa keel täieste suus, saksa uniwersitet läbi käidud, mis keelis siis Weitlingi seal ujumast, kus põhi sügawam; peale selle lootis ta, et temasuguste meeste peale wälja-maal iseäranis heameelega wadatakse.

Head tunnistused ja kirjad endiste tuttavate prohmesforite käest taskus, rändas ta rõõmuga üle piiri. — Masin suitsis ja Weitling tõmbas paberossi, — ja paha maa, paha muudatustega oli selja taga!

Kirjad mõjusiwad. — Weitlingil oli õnn warsti kohta Rheini jõe maakonnas kätte saada! Weitling rõõmusteles: haritud maal, haritud rahwa seas, haritud keeles jutlusi pidada — paljuks on niisuguseid õnne-lapši päikese paistel!! Nädalatega läks

tal aga meel teiseks. Ja juba esimese aasta järele kirjutas ta oma sõbra baron Hammelthalile:

„Ma olen Saksamaaga petta saanud! Mu sisse-
tulek on kõigist kõikki paari tuhande marga ümber.
Kõik söögi kraam on üli kallid! Jook on küll oodam,
aga (ta tegi sõbraga nalja) paljuski siis veel inime-
sele sisse läheb, kui ta juba küllalt turdunud on!
Mõttele Surjewi peale! Ja mis kõige hullem, — see
maa on täis wanemate teotajaid ja uskumataid. Ma
pian siis jutlust üksi naistele, ja veel wana naistele,
mehed ei tule niisugust löbu kuulama! Ja veel hä-
bemataid, — mind kutsus keegi kaupmees enese juurde
külasse. Ma lähen. Seal on tuba talupoegi täis.
Minu prouat, sündinud landrath von Eisenhammeri
tütart, esitelletakse Gret'l Müllerile, Lies'l Schulzele,
Hann'l Leemannile ja teiste sarnaste küla mooridele,
mida meie pool, s. o. teie pool, üksi ühe haritud mehe
põrksaid lastakse waatama minna. Lõbustellegu nüüd
minu proua Louise niisugustega! Ma ütlen: mingi-
sugust enamaks pidamist siin ei ole! Laske küll wa-
bandada, et need kõik jaksad on, aga mina, ega mu
proua ei ole niisuguse eluga mitte sugugi harjunud!”

„Ohoo,” naeris sõber, kui ta kirja läbi oli
lugenud, „see mees hakkab juba aru saama, et kõht
tekkpaitas on!”

Ja kui wana kirikherra selles koguduses furnud
oli, kus von Hammelthal patroni herra oli, siis kir-
jutas see Weitlingile, sest et selle kirjad ikka haleda-
maks olivad läinud:

„Sa kaebad, et sul austajaid ja kuulajaid seal

wähe on, siin on niisugust kraami küllalt, kelle ees ja ennaft laienkada wõid. Kas ja tahad tagasi tulla? Siit-maa alamaks wõid ja jälle warsti saada, mul on häid tuttawaid, kes seda asja aitawad! Mõttele oma endiste aegade peale, ja sa tuled tagasi! Koht on keskmine: 6000 rubla ümber sissetulekut. Tule aga peale tagasi! Meie maal hakkab lugu ka narriks minema! Siin piab juba niisuguseid mehi kuulama, kelle isad alles meie isade käest rookida saiwad, ja kes ise alles palja jalu mööda küla tänawaid figu taga ajasiwad ja kewadel lepa pargise lõugadega tee ääres hobuseid hirmutasiwad; ei, selleks läheb enam südant tarwis, kui Jurjewis fufsi põlmes proowi karikat tühjendada. Sa piad ehk asja liiga naljakaks, aga lugu on tõesti põlastamise wäärt: meie naabri kihelkondas on kiriku peal keegi Jüri Madison, kelle naine keegi sündinud Madli Muru on! Mõttele ometi, — Madli on kiriku herra naine! Mul on üsna hirm, kui siia üks niisugune saaks! Mad kutsuwad teda küll Mathilde, aga kes seda ei tea, et ta Madli on? Aga ma usun, et lugu ometi nõnda wõib minna: talupojad saawad aru, et kõht ka maailmas midagi tähendab, kui ta hästi täis on, ja weri on paks, kui wesi! Sellepärast ütlen ma sulle veel kord: tule! — Terwisid! Sinu Franz.

P. S. Kirjuta mulle pia! Kas ja ikka veel paberossa ei suitseta?

Wastus tuli:

Sinu kirja, armas Franz, olen ma nutuga lugenud. Mis piame meie tegema? Aga hoidkem tuli

puhas Jehowa altari peal ja ärgem laskem neid teistest folkida, — siis jätavad nad selle maha!

Mu Louise on just kui meeletü ära! „Kõju, armas Otto, koju läheme jälle!“ Ma mõtan Su kutsu vastu ja tulen varsti kodumaale!

Sinu alandlik sõber Otto.

P. S. Baberossa ma ei suitseta, küll aga sigarid; — pöhi just Sa tead. Seesama. —

Ja Otto Weitling sai ka tõeste kodumaale tagasi.

Kogudus tahtis küll Priidu Edenpärki. Ta oli korra seal abi õpetajaks ja meeldis kõigile, aga neile räägiti konwendil: „Priidu Edenpärk ei kõlba siia kirikherraks. Teie mõistate, ajad on raske! Meil läheb mees tarwis, kes kõwa kui teras, kes harjunud on! Teie mõistate: ajad on väga raske! Meie peale langewad meie waenlased, — nad tambivad meid jalgadega maa põhja sisse! Teie mõistate, ajad on väga, väga raske! Ja Hammelthal ohkas väga sügawaste.

„Ma räägin teile ühe luo,“ sõnas kõneleja edasi, „mis mu sõber mulle rääkis: Priidu Edenpärki püüdis piawad naise jalgas olema. See ei jõua suurt kogudust juhataja, kellel oma kodu sõna ei ole! Ei, Priidu ei kõlba meile, Priidu on väga pehme mees. Ja siis veel üks asi: Priidu käis Jurjewi kooli väga ruttu läbi; tema on waene mees, ta pidi ruttama, ta ei tea sellepärast midagi! Meie Priidut ei taha!...“

Siiis rääkis kõneleja, et neil väga tarb kandi-

daat Saksa maal olla: ka Gesti sugust, mõistab keelt väga peenelt ja on üks väga tark ja sõnakas mees, ning kange käewarrega ja Saksamaal elanud!

Rõne mõjus. Talupojad soowisid weel oma Priidut, aga juba seisid mõned saadikud Saksamaa kandidaati eest — ja Otto Weitling oligi koha peal.

Naised kaebasid küll, et nad oma ilusat Edenpärki ei saanud: „Oli teine ilus, walge ja laari näoga mees, nagu Jeesus, aga kust see must, nagu kauba-juut,“ aga kes seda tähele pani! Njad olid ju waewalised.

Nõnda sai Weitling koha peale, kus talupojad enam oma naistega ei saanud õpetaja prouat pahandada.

Ta oli rõõmus, niisama ka ta naine, nad tundsid endid jälle endised olewat. Üks oli aga siiski muudatus mehe juures endise ajaga võrreldes: paberossi asemel põletas ta sigarit. Ta ise oli sellest omal ajal von Hammelthalile kirjutanud:

„Mu meel on endiste aegade peale nõnda wihane, et ma seda meelbegi ei taha tuletada! Midagi ei taha ma sellest maast enam teada! Ssegi paberossi wiskasin ma ära, sest see on ka sealtmaa wäljamõte. Ma olen Saksamees ja suitsetan sigarit!“

Ta see oli üheks suureks põhjuseks tema koha saamises. Kui wana õnnis surinud oli ja sõbrad Hammelthali juures koos olid arupidamas, kust jälle uut saada, kes wana waimus tööd edasi ajaks, siis olid kõik wait, kellegil ei olnud kohalist meest soowitada.

„Ja, ja!“ rääkis üks wanematest sõpradest, „wana

õnnis oli üks väärt mees, juure waimu annetega ja kange käe warrega. See on küll üks weikene nali, ofast ka weider nali, mis wanale andeks mõib anda, aga ta meele olekust annab see selge tunnistuse. Kui meie maale muudatused tulivad, siis kiskus ta ühel päewal kõik sibulad omast aiast wälja, üeldes: „nii-
jugust harjusti kraami ma oma maa peal ei salli!“ — ega pole ka sellest päewast jeda kraami oma majas sallinud, et wärsked haamad mitte lahti ei saaks kistud!“

Naeru muige lendas üle kuulajate palgede, siisgi paniwad nad wana õnnist imeks.

Seal rääkis von Hammelthal oma sõbrast, kes selle sama põhjuse pärast paberossa ei suitsetada, waid figarid, ja kõik paniwad imeks.

Kui Hammelthal weel selle mehe headest omadustest oli kõneleunud, siis tehti otsuseks: „selle mehe eest jõdida!“

Ta löödi ka lahinguid, ning pärast olivad kõik rahul, et wahwa mehe olivad saanud, selle Otto Weitlingi.

Täna oli herra Weitling jälle wahwaste ametis. Ajaleht oli huwitawa sõnume toonud ja see pidi järele proomitud saama.

Hoolega luges herra Weitling ja hoolega suitsetas ta kallist figarit, mille saja eest enam kui pool kümnet rubla tuli maksta.

„Tõsi!“ ütles ta edasi lugedes, „sellel mehel on õigus; aga eks meie näeme!“ — Ta pööris lehte ja ütles: „20.“

„Aga Otto!“ hüidis proua Louise sisse jookstes ja mehele suure hooga ümber kaela hakates, kus juures ta mitu korda talle suud andis, „kas sa tead ka Otto?“ — ja proua hakkas laginal naerma, kus juures ta weikene näokene veel enam kofku, ja pisemaks läks.

„Mu inglifene, mu tuwikene!“ hüidis kiriherra lähedat nagu tehes ja naeratades, mis aga wastif näitas olewat, sest et töö pooleli jäi. Kiriku raamat wajus kofku. „Mis on, mu tuwikene, mu rotifene?“ Selle juures pani ta oma pahema käe oma rotifese piha ümber ja andis teisele ka suud.

Prouafene hakkas veel enam naerma, kõik ta terwe piff, peenifene keha näitas naerust osa wõtmwat.

Kiriherra pidi uueste küsima: „Noh, mis on?“

„Mõttele ometi!“ jõudis rotifene wiimati ütelda: „tohtri herra Davidsohn naeris, kui ta meie Herber-tit waatas.“

„Kas juba käisite seal?“

„Jaa!“ wastas proua: „ta ütles, et need pi-sukesed punased nupud soojast tulla!“

— Ja muud midagi?“ —

„Mitte midagi! Tohtri herra Davidsohn naeris, et ta katki tahtis minna ja ütles: „tal pole ju pala-wikku! Oh piaksimad kõik lapsed nõnda terwed olema! Ja proua tegi enesele uhke näo.

„Seda armasin ka mina,“ seletas kiriherra, „niisuguse asja pärast ei maksa tohtri herrat wae-wama hakata!“

„Aga mõttele ometi, Ottofene „rääkis proua“, ega siis ta ometi muidu see 200 rubla meie käest

aastas palka ei saa! Jga käsitööline piab ometi ka midagi tegema, kui ta süia tahab saada!"

Ja healt mahedamaks tehes rääkis ta edasi:

"Aga, Ottokene, misjugune tore ilm on täna väljas! Läheme täna Päräjõeale kalu õngitsema ja võtame lapsed ka ligi!"

"Aga pärast lõunat hakkab Herbertil külm! Ma lugesin täna ühe väga tõsise tüki!" nende sõnadega näitas ta kõrval seisva ajalehe tüki peale.

"Terwisehoiu seltsi aruanne — kirjutanud Dr G. v. H." luges proua ilma tähele panemata.

"See on väga tõsine tükk!" seletas kirikherra, "mõttele ometi, siin seletab Dr G. v. H., et meie maal, sellega ühes terwel Wenemaal 50% lapsi ja inimesi kõigist haigetest rumaluse, s. o. sellepärast ära surevad, et weikeste lastega ja haigetega meie alam töö rahwas õete ümber ei mõista käia! Misjugune Jumala õnnistus ei lähe sellega hukka, kui palju töö jõudu ei waju selle läbi üsna muidu hauda!" Ja tasem lisas ta otse: "See oli ikka väga hea, et sa Herbertiga tohtri herra juurde sõitsid."

"Ja muidugi!" wastas rõõmus abikaasa, nüüd aga pisut tõsisemalt, "kas läheme siis täna Päräjõeale, tore ilus ilm!"

"Ei!" wastas mees, "Herbert võib enese ära külmetada." Proua nägu läks tujasaks, siis ütles ta aga: "Mis jõulufannikest sa temast tahad kaswatada. Mis külm nüüd on? Waata ikka, kuidas talu lapsed jooksewad! Ja ma võtan ju suuremad riided ligi! Kui meie nüüd ei lähe, millal siis see parem aeg

tuleb!" Ja armsalt mehe näosse maadates ütles ta: „Ma ütlen kutsjar Hansule, et ta hobused peale lõunaks walmis seadib? Meie mustad jooksewad nõnda ilusaste ja weikene Herbert hüppab nõnda, hea meele pärast ja laulab: prrr sõita, ja prrr sõita! papa prrr sõita! Lähme!?" Ta filitas mehe palet parema käega.

„Aga, kui õhtul wilu ei saa?!"

„Mine ikka!" wastas abikaasa ja ilma, et mees luba oleks annud, sai ta aru, et mehel selle wastu enam midagi ei ole. Ta andis talle suud.

Raine läks. Mees istus aga jälle kiriku raamatu kallale ja hakkas eest otsast uueste peale.

* * *

Kirikherra lõuna laual, kus wähja-supp Leipzigi mitmekesijega, noore nepi praad kurgi salatiga, mille järele sõstra kiskell wanilje soustiga tuli, wõitu ajasid; kus proua lapsi — neid oli tal kolm: wanem poeg Johannes, tütar Johanna ja noorem poeg Herbert — enam käskis süia, sest papa lubada neid peale lõunat Pärjõele kalu õngitsema ligi wõtta; lõuna laual, mida proua alati kõigeparemine armastas fatta, sest kes lubas ennaft niisugusel raske ajal näljatada, muidu wõiks ju warsti otša lõppeda, nagu seda mitmest ajaluolifest mehest wõib näha, kes tühja kõhu ja peawarjuta oleku pärast mõne aasta järele oma waenlaste pihku sattusid; lõuna laual, kus punane wiin ja pudel õlut ei puudunud, hakkas kirikherra oma prouale jälle luetud tüfist kõnelema:

„Siin mõib Kolumbus Amerika ülesse leida,“ rääkis ta isuga. „Hiljuti kirjutas aus ametivend Pasknaär meie ajalehtedes ja soowis, et tööliste puudust parandada, talu inimesi jälle maade, nimelt mõisa maade külge kinni siduda, muidu langeb meie kõrge kultuura, maa jääb waeseks ja siis on lõpp! Aga nii õige, kui see mõte ka on, nii on ta ka pisut ülekohutune: orja põlwe ei mõi meie ometi mitte awalikult tagasi kutsuda, ehk see priius küll suur asi rumala rahwa käes ei ole! Priius olgu targa asi. Israeli rahwas läks piima- ja mee-maale üksi Moosese kujukäpi läbi, ja see kepp walitjes nende seas 1000 ja 500 aastat!“

„Siis on pastor von Mockschitzil päris õigus, kui ta korra ütles, et kurat on meie maa-rahwa priiks lastnud?“ küsis proua.

„Ja mis mõttes?“ vastas mees. „Et priiuse läbi rumala talurahwa seas kurjus on tõusnud, ütleme: hobuse wargus, aitade lõhkumine, öö hulkmine, siis mõib seda küll kuradi riigi laienduseks ja tööks kutsuda. Ma olen sellega ka ühes mõttes ja see on piibli peale ka põhjendatud, aga minu meele järele see ütetus ei ole! Meie ei mõi mitte suuri ilma põhjus-mõtteid karjapoisilikult ümber wirutada, meie piame sellel kultur-historialisel alusel edasi sammuma ja aega katsuma nõnda parandada, et meie uusi teesid ülesse mõtame, aga mitte wanu koli kambri wälja ei kisu! Meie abi tuleb mujalt! Siin on selge tõde: meie rahwas kaotab oma rumaluse järele palju oma töö jõudu; seda rumalust on tarwis

wähendada; surma juu on tarwis kinni hoida! Ma olen ka oma kogudusest seda asja minema aastaste furnute kallal järele katsumud ja pian ütleva: G. v. H-l on õigus. 50% on meie rahwa seas rumalust. Seda rumaluse protsenti tuleb vähendada ja siis on meil töölisi küllalt. Selle 50% vähendamine on nõnda siis üks kasulik ja ühes ka üks kultuurhistoriline töö!”

Proua ei pannud seda juttu aga suurt tähele: temal oli oma laste kõhu täitmisega enam tegu, kui mehe kasulise haridusajaloolise tööga.

Sööd lõppes ja kirikherra pidas pisutese söögi tänupalwe.

Hüpates jooksiwad wanemad lapsed wälja kutsjar Hansule teada andma, et see hobused ette ajaks: „meie läheme kalu õngitsema!”

Hans sülitas ja hakkas ametisse. Warsti seisis ka puhas kahe hobuse kales, mis helas ja põles, saksa treppis ja ootas saksu.

Silmapilk olivad ka Johannest Johannat tõldas ja istusiwad selga taha poole tue wastu finnitades teine teine pool tõlla nurkas.

Herberti kuuldi tuas nutwat.

Mõne minuti pärast kogusiwad ka sakjad wälja oma kimpju ja kompsuga.

Tua tüdruk kandis weikest Herbertit; proua tagawara riideid lapse jaoks õhtuks; köögitudruku käes oli söögi tagawara korm; kirikherra enese pihus oli toobine plekk kumweki purk söötadega, ussidega, mis kärner oli korjanud.

„Missjuguſed wallatumad lapsed!“ kinnus proua, wanemaid lapsi noomides, „tulge maha! kas papat mammat lubasivad!“

Lapsed ronisivad maha. Johanna mõkad läksiwad pikaks.

„Fui, missjugune paha laps! ma jätan su koju,“ noomis proua tütar.

Tütar tegi wastu tahtmist ilusa näo.

„Kuule Hans! rääkis kirikherra kutsarile, kuna teised tõlde hakkasivad pakkima: laste tagawara riided, wilu õhtu jaoks, pandi tõlla kummi kortsude wahele, kõõgi korm ette kutsari juurde, laste tüdruk Kata istus Herbertiga ette tõlla sisse istme peale, kus juures ta Johannat paremal pool hoidis, kõõgi tüdruk läks kutsari kõrwale pukkisje ja mõttis Johannese sülle, kes mingi sugusel tingimisel tõlla sisse ei tahtnud minna, herrat prouat istusivad taha tõlde, — „kuule Hans,“ rääkis kirikherra, „sa sõidad Särje-sonni alla! Kas sa tead, kas wana Kalda Jüri kodu piaks olema?“

„Ah Ahwenas mõi?“

„Mis ahwenas?“ taples õpetaja, „kas sa ta õiget nime ei tea? — Jüri Kalda!“

„Kust mina seda, herrad, tean?“ wastas kutsar tormil, osalt õpetaja noomimise pärast pahaseks saades, osalt sellepärast, et tõld nõnda täis tuubiti. „kas mitte kõõgi Liisu maha ei mõiks jääda?“ küsis ta, „hobustel on raske, kahetsa wersta, ja herra tahab head sõitu!“

„Sah ma jään küll koju, hobustel on tõeste

raske kahetsa inimese all," aitas kõõgi Liisu järele, kes hea meelega koju oleks jäänud: Kärneri Madisega oleks ju hea nüüd juttu ajada olnud!

"Aga meie ei saa ju läbi!" pirisest proua, "sina piad sõõki muretsema ja Rata waatab Herberti järele — ei, meie läheme kõik!"

"Sõidame pikalt!" finnitask herra, talle tuli jälle see rumaluse 50% meelde. Liisu nagu löi tõsiselt, tuatüdruk aga naeris trepi pealt!

"Nõõ-eh! hüidis kutsar paha meelega — ja tõld nihkus.

Päew oli ilus ja palam, nagu neid tihti juuli kuul lõpul on. Tüfildatud pilwed halli sifu ja ilusa walge äärtega ujufiwad laialiselt taewa mõlwil nii rahulikult, nii tõsijelt!

Ja all muras tõld 8 inimesega mõõda tolmukast maanteed õrna halli tolmu auru enese taha maha jättes. Tõlla kodarad läikufiwad päewa käes, nagu oleks tuliseid süsa nende wahel olnud, hobused puristafiwad ja traamufiwad koormatud tõlla ees, mille wedrud nõnda koos oliwad, sõbralikult edasi. Ilus sõit, ilusad sõitjad, ilus meele lahutus raske töö sees.

"Kust sa tulid ometi, kallikene?" küfisk kirikherra proua käest, "niisuguse ilusa mõtte peale: täna kalale minna?"

"Ah, ma tean ju, et sa feda nõnda armastad!" wastask proua.

"Jah," rääkis kirikherra, "see on üks wäga armas töö wahelne meele-lahutus! Ma küll ije ei armasta õngebra jõe ääres istuda, feda teeb hea meelega

Kalda Jüri; tal on heameel, kui ta paarkümmend kopikat nii hõlpsaste mõib teenida! Aga see Ahwenas on üks weider mees," naeris õpetaja, "misjугused naljakad sõnad!"

"Ah," naeris proua, "mis ta sulle korra vastas? Ma olen selle suotuks ära unetanud!"

Kirikherra waatas üle tõlla ääre rataste peale ja ütles siis: "Ma küsisin ta käest korra: "Jüri, mis sa armastad ajawiiteks priiaegadel teha?"

Ta waatab oma rumala filmadega, — sa tead ju, mu tuwikene, tal on ju drachoma haigus (marjad) filmas, ja need on ta filma laud üsna wälja poole pöörnud, kui inetu ta on! Proua ohkas. Ta waatab mu otja ja küsib kawalalt:

"Aga, mis kirikherra priiaegadel ajawiiteks armastab teha?"

Ma wastan: "Lugeda, kalupüüda, ehk suitsetada, wõi mõelda!"

Ta naerab.

"Aga, mis siis sina teed?" küsin ma uueste.

"Teie teate, et ma sepp weel olen," wastab ta ja naerab, "mina taon ajawiiteks priiaegadel rauda!"

"Saa — jaa —" naeris proua, "sa rääkijid sellest mulle korra, aga ma olen selle ära unetanud."

"Mul on see mees üsna meele järele, ta on nii naljakas, ja ühes ka nii rumal! — Hea, et see poisimees on, muidu oleks ta üks halb laste isa olnud. Aga," seletas herra edasi, "ühes tuletab see kalapüük meie suurt õpetajat meelde, kes selle tubli

Peetrusega ka kalu armastas püida! Ja, jah, see tubli Peetrus, teda lähets nüidse ajalgi veel tarvis."

Ja nagu teise tublidust finnitades, lütkas ta oma pahema käe nimeta Matsiga, kellele tubli jäme kuldõormus wööks ümber oli aetud oma figari otjast tuha tüki maha.

Burinal sõitis Peetruse järelkäija ilusa il-maga, ilusa tõlla sees, ilusa naise ja lastega kalale, meelt lahutama, seda tubli meest meelde tuletama, kes omal ajal ka kalamees oli, aga maantee teine teine pool kõrwal, siin ja seal, küirutas rahwas selga rufki lõikust lõpetades. Särgi wäel, olgu nad mehed, wõi naised, higist nõretades painutasiwad nad oma walutawat selga, wist ka priiajal ajawiiteks meelelahutuseks, nagu see rumal Ahwena Jüri. Korra tõstiwad nad pead ülesse, et mööda sõitjaid waadata, — ja jälle: praoh, ja praoh, tungis kõwer sirp nii hästi tugewast, kui ka nõrgast käest juhitult läbi rufki. Mis pidi see pilt meelde tuletama? Wist wana seadust, Edeni aida, kus Adamale üeldi: „pale higi sees“ . . . . ja need finatsjed teised sõnad!

Läikwa rataste käes kadus warsti maa, — ja pea oli Särjesonni küla läbi, ja küla lõpul Ahwena Jüri saun käes, mille wärawa ette kutsar hobused finni sidus.

Wana Jüri tuli ka warsti saunast wälja — ja teretas õige aupakkikult, mütsi-lotti mitu korda maha wõttes, jaksu.

Ta selgas oli ainult must lahtise käistega särk, mis kurgu alt sõltusega hooletumalt finni oli tõm-

matud; jalgas kandis ta määrdunud takuseid püksa, mille põlvede otja wist sajad paigad olivad aetud, nõnda et nad nende kohtade pealt piaaegu nagu soomustega kaetud olivad.

Salad olivad ka Nadama mundris ja weel enam mustad, kui selja riided, ja ime suured näitawad nad olewat, nagu karu käpad; wõi tuli see liig suurus sellest, et ta jala küüned lõikamata olivad ja suure warma sisemisest kändid väga kaugele wälja käiswad. Silma nägu oli Jüril üsna hall ja täis musti täppa, mis talle täis umbunud higi augud andsiwad; ja siis weel need haiged, punased, wäljapoole pöördud laugudega filmad, — need andsiwad talle koguni inetuma näo, mille ilu kangeft tubakat nuuskamisest must nina weel enam rikkus. Tubakat nuuskas Jüri filmade paranduse pärast. Et aga päewa walguis mitte liiga filma ei paistaks, kandis ta mütsi ees oma enese tehtud juurt, pikka ja laia nokka. Jüri teadis väga hästi, et ta filmad toledad olivad, sellepärast tahtis ta seda naerule tõmbamise läbi ilusamaks teha, kui ta kõneles, aga see tegi selle weel enam wastu meelsemaks. Riisugune oli Ahwena Jüri, küla endine sepp. Rüid tegi ta aga väga wähe sepa tööd, muidu ajawitteks, nagu ta ise kirik-herrale oli ütelnud, sest filmad ei kannatanud tule palamust wälja. Glas ta aga suuremalt jaolt kala püüdmisest. Peale selle oli tal suur kala kast jõe kalda sees, kus ta ilusaid kalu ülewalt pidas ja neid sakstele wiis, mis eest ta wahel mõne hea kopika sai.

Elus oli Jüri palju näinud ja kuulnud. Sa
miks ep siis näe ja kuule, kui oma 65 turja peal
on? Oma üksiklase elu ja weidra wastik-sõnade
pärast kutsusiwad küla rahwas teda „ahwenaks,”
ta päris nimi oli aga Jüri Kalda.

„Tere, tere ka wana Jüri!” hüidis kirikherra,
„tere, Jumaline kallis Jürifene! Mis siis kalad
teewad?”

„Jui, kui hirmus ta on!” ütles proua saksa-
keeles, kui Jüri teretades oma näo jälle muiule oli
tõmbanud.

„Eks nad uju ikka, ausad sakjad!” wastas Jüri.

„Noh, kas neid kätte ka saab?” küsis proua.

„Eks sakjad ikka kalu saa!” naeris Jüri.

„Kas sul siis ka aega on neid täna püida?”
küsis jälle kirikherra.

„Eks, kui sakjad soowiwad, piab ikka aega wõtma!”

„Waata Jüri,” kõneles waimulik, „ole nõnda
tubli mees ja katsu mulle täna natukene õngitseda,
lapsed ja proua tahawad näha saada. Ma pole find
ka mitte ära unetanud, kalamehed on ju sihukesse asja
peale maiad!” Ta nikutas kõõgi tüdrukute poole peaga.

Jüri naeratas; pani käed filmade peale, mütsi
nokale weel jätkuks ja waatas ilma. Selle aja sees
oli tüdruk millegiga õpetaja juurde astunud, mis
paberi sisse oli mässtitud.

„Anna see Jürile!” käskis ta ja Jürile sõnas
ta: „jeda armastawad kalamehed, siis on parem õnn!”

Jüri waatas õpetaja peale, siis pakkuja tüdrukute
otsa, siis pakikese peale, mille ümbert paber ära oli

tulnud ja wiina pudel wälja paistis, ja tõrkudes ütles ta:

„Ei, ei tea, head sakjad, kulla herrad, ega seda tarmis pole, küll wana Jüri ilma selleta sakstele kalu leiab!“

Tüdruk hoidis ifka weel wiinapudelit pihkus, mille ümbert paber üsna ära oli tulnud.

„Wõta, võta!“ ütles wiimaks õpetaja käskides, „wõta, kui sulle antakse!“

Jüri wõttis pudeli wastu.

„No katstu ka, mis magu on!“ käskis kirikherra, kellele teise wastu tõrkumine nalja tegi.

„Ei tea, kas maksab,“ arwas Jüri, „ma jätan õige pühadeks!“

„Wõta, võta!“ naeris kõõgi tüdruk.

Jüri pööris selja sakste poole, waatas pudelit, nagu häbeneks, nagu kahkleks ta, siis pani ta põidla umbes toll maad alla poole pudeli kaela kõwerdust — ja: kõll, kõll, kõll! — Jüri puristas; esimine särakas oli tehtud. Pudel pandi aia äärde nõgese pöödja sisse.

„Olge terwed, sakskased, see Jumala wilja weene kulus üsna ära. Rõõdib päris walutased!“

„Ma ütlesin!“ finnitask kirikherra, ja Jüri tõstis head meelt nähes, wõttis ta taskust sigari ja ulatas seda Jüri poole: „aga säh, Jüri, siin on sigar ka!“

„Ei, ei, kulla sakjad,“ tõrjus Jüri, „see läheb liiale!“

Weitling naeris. Tüdrufud surusiwad ninad maha ja hirmutasiwad.

„Wõta aga peale, Jüri!“ käskis ta proua, kellele see mäng just mitte ei meeldinud.

„See on ju, kui fial leima tüff suus!“ armas Jüri. Ta mustjashall nägu löi wähe punetama.

„Wõta aga peale,“ käskis proua üsna sõbralise healega, „ega herra teile halwa asja ei paku!“

Jüri andis järele ja niisamasuguse suure punnimise peale pani ta ka selle suitsma.

„Ei ei, kulla safsad,“ urises ta habeme fisse, „seda wõib üffi suurtel pühadel enesele lubada, aga kui safsad soomivad, eks siis pia ka!“ Nende sõnade järele muutus ta nagu korra inetumaks weel, kui ta oli, korra ilusamaks, — ja ei tea, kas Jüri oleks figari suhu pannud, kui ta enne mitte särakast ei oleks saanud.

„Eks mine ikka wanaia sees weel ferglaseks!“ rääkis wana Jüri ja läks kalapüügi riistu korda seadima.

*   *

Whwena Jüri saun seifis üsna Pära jõe kalda peal. Ülewal pool oli suur Särjesonni küla. Wähe all pool tegi jõgi suure kääru fisse, mille sees alt poolt küla meeste aasad olivad, kuhu ka täna kalu mindi õngitsema.

Lapsed ja tüdrukud olivadgi juba finna poole läinud, herrat prouat hakkasivad ka järele minema, ootasivad aga weel Jürit. All aasa kohtas üle jõe oli kõrge kallas, kus muißt küla põldu asus, mille peal ka parajaste rukist lõigati.

„See maa rahwas on tõeste üks rumal ja must, ja ma arwan ka üks laisf rahwas,” arwas proua.

„Seda küll just mitte kõik, aga . . .” arwas herra.

„Tui, mul tuleb üsna jälfus peale, tui ma seda Jürit näen,” ütles proua. „Ma arwan, et lapsed teda päris kardawad. Waata, misjugune särk tal selgas on; ta katsub oma sõrmedega ikka nõnda tihti oma särgi kulla tagust; ma pian lapsed temast eemale hoidma.

„Ja — ja” finnitab mees uut figarit põlema pannes. „Laisad piawad nad olema, muidu ei saa nii must olla.” Ta jäi pisut mõtlema, siis ütles ta edasi: „Seda rahwast piab alles tööle õpetama; näha on, et nad tööd weel sugugi ei armasta!”

„Aga seal karjuvad ju nende ajalehed, nagu ja tihti räägid, et nad liiga juba tööd on teinud?”

Herra hakkas naerma.

„Need on lihtsalt — rahwa ülesse ärsitajad! Need mehed teawad, kust kasu saab, ja kuidas? Need lubawad rahwale kõik sugu kergitust, sõimawad jaksu — ja rahwas? — nagu rumalad lambad joku järele, — kas wõi mäest alla? Herra Weitling tegi omale õige tõsi näo, nagu tunneks tema seda asja läbi ja läbi, ja ütles siis: „Tulgu need samased rahwa heale kandjad maale, nagu meie oleme, ja jalaku oma rahwus ära, nagu meie seda teeme, ja käigu need selle rahwaga läbi, nagu meie, — siis alles näemad nad, et selle rahwale weel teist seda orja aega ära kulub! Need piaksiwad alles õppima tööd

armastama, ja armastab üks inimene juba tööd, siis on ta nõnda kaugel, et teda priiks võib lasta! Aga nüüd jooksevad nad ära: Samaarasse, Saratowi, Suchum-Kalesje, Krimmi, ja, Jumal teab, kuhu?! See tuleb kõik laiskusest, töö põlgamisest, rumalusest!”

Kirikherra oli päris waimustatud. Oh, oleks tal pühapäewal niisugune õnn fantasias olnud!

„Ja ajalehed ei tee muud, kui petawad rahwast?”

„Jah, need on mehed, kelle kohta Jesaja ütleb oma 56. peatükis: „tema wahimehed on kõik pimedad . . . nemad on karjatsed, kes ei mõista midagi ära tunda . . . nemad waatawad oma tee peale, kõik hoopis oma kasu peale!”

„Siis on von Mokschitzil päris õigus?” küsis abikaasa.

„Õigus!” kinnitas teine, „Meie tunneme rahwa elu, meie teame, mis neil tarwis läheb? Ja neile läheb tarwis kooli, elukooli läheb neil tarwis. Nende sees on rumalust, laiskust liiga palju!”

Ta oleks edasi rääkinud, aga Jüri läks mööda. Ta waatas naeruse näoga saksate peale. Olal kandis ta kahte pikka õnge latti, mille ümber nõõrid olivad kofku mäsfitud. Sakstest mööda minnes wõttis ta mütsi maha.

„Sõõtasid ei ole tarwis otsida,” ütles kirikherra, „need on minul juba ligi. Too ussi karp süia!” käskis herra tüdrukut.

„Suur tänu!” wastas Jüri ja wõttis karbi wastu, ei teadnud aga mitte, kuhu ta selle oleks pannud, sest wärsaku käega hoidis ta kuue tasku finni,

Rätt pealt ära wõttes paistis wiina pudel sealt wälja. Jüri löi nagu wähe kookuma, siis pani ta aga õnge latid kaenla alla ja wõttis plekk topfi pihku.

„Seal ta on!“ sõnas jälle kirikherra, kui Jüri kaugemale oli läinud, „seal ta on! Ta ei saa omale mitte paremaid riideidgi selga! Ma ei saa aru, mis teemad nende ajalehed, et nad oma rahwa wigasi ülesse ei näita? Aga neil puudub selleks süda ja julgus!“

„Ja niisugune rahwas piab meile isegi õpetajaks andma!“ rääkis proua ja näitas Jüri peale.

Jüri läks nende ees oma pika õnge lattidega, mille eespoolsed otjad käima takti löiwad, ja mille kõrwale parem rüü hõlm oma soodu hilpsas. Rüüd oli tal niisama must, paigatud ja siisgi weel aukline, nagu pükid.

„Rahjuks on see tõsi!“ rääkis kirikherra. „Aga parem oleks olemat, kui see lugu lõpeks. Tuleb aeg, kus need sedasama joru hakkawad ajama, mis rahwas ja nende lehed, siis on ka selle mitme saja aastase hariduse töö siin ots ja kõik siinamaalne töö nagu maha wisatud! Seda ei wõi juba põhjusemõtetlikult mitte lubada! Mis ütleb su süda, kui sa ühte õnnapuud oled kaswatanud, ja siis enneaegu ta piaksid hooletuse, see on: ta enese kätte jätma? Ta läheb hukka — ja su töö on maha wisatud: ja seda sünnib ka Gesti rahwaga, kui meie oma käded küljest piakstime wõtma!“

„Aga nad ometi tahawad seda!“ lausus proua.

„Kumal laps tahab palju!“ rääkis herra edasi,

„fui üks inimine omale juba riiet ei jõua selga saada, siis on ta laisk, rumal ehk hooletu. Ja, 50% on ta seas tõeste rumalust, see on mul selge; aga ma ei mõi veel ütelda, mis see muist on, kas laiskus, mõi mõni muu patt? Siin on veel suur haridus ajalooline töö alles ees“...

Nad jõudsiwad kaldale. Niiske ja külmem õhk puhus tulejatele vastu. Kirikherra ja proua tundsiwad eneses wähe argtust suurt ja laia weefogu nähes. Harilik tundmine iga kuiwa-maa mehele! —

„Sa mõiksid neilt ometi järele küsida, mis nad mõtlewad!“ ütles proua, „ja neid juhutada!“

„Niisugust!?“ ja herra näitas Jüri peale, kes õngesid püüdmisses walmis seadis.

*

*

*

Natukene maad Jürist eemal mõttis kirikherra aset. Toominga põõsas warjas teda päewa kiirte eest. Alla oli ta omale ühe suure willase rätiku laotanud, ja magusat figarit suitsetades andis ta ennast aja wiite mõtlemise sisse. Lapsed jooksiwad tüdrukute ja proua saatusel eemal puhtaks niidetud aasal — proua hoidis neid meelega Jürist kaugemal. Pisut toomingast kaugemal oli weikene paju põõsakene, mille all söögi korn seisis, mis lahti tegemist ootas.

Herral oli toominga wilus hea pikutada ja mõtelda. Ta mõtted seisiwad oma maa rahwa peal. Nagu teraw nuga lõikas see tema südant, mis ta oma ameti aja sees siit ma rahwast oli näinud.

„Ja, jaa!“ armas ta, „tõesti pool rahvast on
siin rumaluse pihkus, oma osa on siis veel laiskust,
aga . . . mis on üle selle?

„Täna on wist herradel sant õnn!“ salwas
Jüri herra mõtete sekka: „kala ei taha hammustada!“

„Eks katsume ja ootame!“ wastas herra, „aga
kas sul oma tagawara kalu ei ole?“ küsis ta Jürist.

„Ah mul mõeh?“ päris Jüri.

„Sul? Jah!“

„Eks ta ikka nüüd sugu ole ka, aga kes teab,
kui palju siis saaksad soowivad?“

„No waata, see on ju väga hea, kui õng ei
anna, siis annab jälle Jüri!“

Jüri naeris.

„Aga siin on hea olla,“ rääkis õpetaja natukesi
aja järele. „Meie oleme nüüd, kui omal ajal jüngrid
mere ääres!“

„Jah, eks ta ole ikka,“ wastas Jüri, „mina
olen Peetrus ja teie olete Jeesus!“ ja Jüri waatas
herra peale, kes sigarit näpu wahel hoidis ja willase
rätiku peal küljeli seisis. Herra nägu läks tõstjeks.
Wist ei olnud see wastus talle meele järele. Siis
ütles ta aga: „Säh, Jüri, suitseta see sigar veel ära!“

„Olge terwed, head saaksad,“ tänas Ahwenas ja
mõttis sigari wastu, hammustas ta otjast tüki ära,
tegi ta siis suus ümbert ringi ilaseks ja pani põlema.

„Aga õpetaja herra, küsis ta, „ega neil omal ajal
suitsetu ei olnud, ja siis ka mitte nõnda kallist, nagu see on?“

„Ei, see on uuema aja priiul! Tubakas on Amerikast,
ja see tubakas, mis sealte tuleb on väga kallis!“

„Ja, jah, eks jaksad seda tea! Ja, ma usun, ega sihukest asja, nagu see siin on, siit maalt ei saa, sellel on just kui mee magu juures. Kes teab, mis sihuke dige piaks maksma? Egas wiiega teda wiist kätte ei saa?”

„Ja, kes ta sul wiiega Amerikast ära toob? See took on ju väga kallis!”

„Ja, jaa!” jaatas Jüri, kes Amerika nime jälle kuulis, „siis tubakas ja kardulas on ühest maalt! Kena küll! Ja waata, kui palju neid selle raha eest oleks saanud, terme kõhu täie, ja nüüd läheb ta muidu õhku!” ning Jüri puhus magusat suitsu välja. „Aga üeldakse,” rääkis ta edasi, „kes teab, kas see dige piaks olema, et tubaka suitsu filmadele kahju pidada tegema? Wana Tõllasjaare Andres jäi pimedaks, lastis oma 2 naela tubakast nädalas läbi, nagu midagi, suitsetas teine õõjegi!”

„Ja, — tubakas on kahjulik!” kinnitas kirikherra.

„Aga?” küsis korraga Jüri, „tohtrid suitsetawad ju ka?”

„Ja, mis sa teed ära, oled harjunud ja natukene ei tee ju wiga! Aga Jüri?” küsis herra korraga, kes juttu teisele tahtis wiia, „miks sa omale naist ei mõtnud, see kuluks sulle küll ära?” Kirikherra waatas ta lagunud riiete peale.

„Aaa — hakkab, hakkab!” hüidis korraga Jüri, „kas noored herrad ja preilit, prouat ei tahaks näha saada, kuidas kala nüüd välja tuleb?”

Herra Weitling kutsus lapsed ligidale.

„Urge nõnda ligi minge!” noomis proua lapsi ja hoidis neid kahe käega Jürist eemale — „teie kufute jõkke!”

Kui lapsed kõik juures olivad, tõmbas Jüri õnge lati järsku ülesse: ilus ahvenas rippus õnge otsas ja siples.

„Kala, kala!“ kiskendajivad lapsed. Jüri peastis waesekeste õnge otsast lahti ja wistas eemale rohu peale maha, kus kala seda enam siplena hakkas ja lõugasid pikalt lahti ajas. Lapsed jooksiwad kala juurde. Kirik-herra käs kis aga kala warsti kotti panna ja proua wiis lapsed jälle aasa peale jooksuma ja mängima.

Jüri oli selle aja sees uue sööda juba jälle jõffe wiskanud ja istus jälle wagu si õnge lati otsas. Selja taga pöösa ääres oli niisama wagu si tema seltsimees. Nad olivad mõlemad tükk aega wait.

„Küll wiist kuluks sul talitaja ära?“ küsis kirik-herra, et endist pooleli jäänud juttu edasi ajada.

„Oh, mis mina wana inimene enam temaga teen?“ wastas Jüri külmalt.

„Aga seda oleks pidanud sa juba enne tegema!“ Jüri pööris poolelti kirik-herra poole. Kui ta aga nägi, et jellel koguni tõsine nägu oli, ütles ta:

„Oh, kulla kirik-sand, ei ole kõik teha, mis inimene armab! Su see polnud siis taewa Isa tahtmine!“ Jüri heal märises.

„Aga siis sa tahtsid ikka ka korra, omal ajal, naist wõtta?“

Jüri ohkas.

„Herra, ärge pange pahaks!“ ütles ta siis paludes, „ma rüüpan weel?“ Ja pikalt kiskus ta pudeli taskust välja.

„Aga sa jääd purju?“

Jüri peitis pudeli ära. Ta nägu läks kurnaks.

„Noh, võta ikka, võta!“

Vitalt lastis Jüri ühe lonksu. Kuue käitsesega pühkis ta suu puhtaks.

„Misjugune mustus!“ armas waimulik.

Nad olivad jälle wait.

„Oh, õpetaja,“ rääkis wiimaks Jüri; oli tunda, et wiin pisut oli mõjunud: „oh, õpetaja, miks ep tahtnud võtta! Mul oli küll ka mõrsja, — aga, mis sa teed ära? Ei saanud võtta!“

„Siis olid sa ikka ise hooletu!“ vastas õpetaja fergelt. Jälle ohkas Jüri.

„See oli üks raske aeg!“ rääkis ta edasi; „ma olin waene pois, olin Jaani-Dooma,“ — ta näitas üle jõe — „seal olin ma sulaseks. Mis oli selle aja palk? Ja Maret oli siin tüdrukus,“ ta näitas pahema käega küla poole, „seal ta oli, seda on 45 aastat tagasi. Maret oli ka waene tüdruk! Kuidas sa lähed paari?“

„Aga paljud lähewad ju paari nõndasama,“ armas kirikherra.

„Lähewad küll, aga mis sealt tuleb? — waejus! Siis tulewad pisukesed, — siis oled nendega finni, — ja minul oli weel isa ja ema, — waadake, siin samas saunas, niisamasugused wanad, nagu mina praegu olen; ei tahtnud neid kuidagi moodi maha jätta. Mõtlesin ka kõike pidi järele, — kedagi! Mis waene, on waene! — Mõtlesin, lähen wotan mõisa käest metsast maad ja hakkar kohta asutama. Läksin sinna taha laande! Mjasin nagu karu, metsa ümber, isa ema aitasiwad ka, olivad küll wanad ini-

mesed, aga kes meie sugusele armu annab? — wea nõnda kaua, kui hinge sees on, aga kedagi, waata, et sa aga süia saad! Ssa ema ütlesiwad: „wõta naine!“ Ma rääkisin, et ma Maretit tahan. Kuft nemad wastu! „Maret waene, ära Maretit võta!“ Ei ma võtnud. — ma ootasin. Seal tuleb seesamane Jaani Toomas ja ostab mu koha ära! Ei tea, kellega ma ostan? — waewalt aga kõht täis! Ei, mõtlesin ma, hakkas õige sepaks. Laksin sinna, alla, küla otja; seal oli siis sepp! Teised naersiwad küll, et wana mees tahab sepaks õppida; aga ma hakkasin peale! Küll oli mul hale maast lahkuda: ma päris nutsin, kui ma oma koha pealt ära tulin. Loomade ja maja wärgi eest sain jellel ajal 120 rubla panku. Õppisin aja ära ja hakkasin siin sepaks; aga edasi mitte märkigi! waata, et süia saad! Ei taha ikka weel Maretit waesuse sisse tulla. Ssa, ema elasiwad ka, ei võinud, lugu oleks weel halbemaks läinud! „Siis olid sa ikka natukene laisk,“ arwas kirik-herra, „et sa edasi ei saanud!“

Wana Jüri paled lõiwad punetama: sõna „laisk“ kuulis ta enese kohta esimist korda. Ta wiskas õnge wähe kaugemale jõkke, pööris ennast kirikherra poole ja ütles: „Olge head tulge wähe süia!“

Herra tuli.

„Waadake, herrad, siin on pihu! Säh, wõtke see oma kätte!“

Õpetaja wöttis: talle tegi see Jüri tegu nalja.

Smelik wärin käis Jüril läbi keha: niisugust peenikest libedat asja, nagu kirikherra käsi, polnud ta

elu fees oma pio peale saanud! See oli nagu midagi jahu sarnalist, aga soe ja hoopis pehmem.

„Baadake,“ ütles siis äritatud Jüri, „tõmmake üks selle kää sörmedest õigeks!“

Kirikherra katsus — kõik jäiwad kõwerasse! Ta lastis Jüri kää lahti ja ütles imestades:

„Need on ju kõwerad loodud!“

Jüri hakkas naerma: „Loodud?! Minu sörmed, kui ma karjas käisin andsiwad päris õigele, aga nüüd nad enam ei anna! Mitte seisust ei ole nad niisuguseks läinud, waid tööst! Hommikul, kui pisut walge, hakkasin ma töösse ja tegin hilja õhtuni tööd; wärska warre ümber on nad niisuguseks kooldunud! Aga mis sa said selle eest? Süia, — ja mitte muud midagit! Seal suriwad mu wanemad: enne isa — see uppus siia samasse — ja ema pani omad filmad ka warsti kinni. „Soo,“ mõtlesin ma, „ma olin siis juba 35 aastat wana ja Maret oli ka juba wana tüdruk, soo, nüüd wõtan naise! Aga jäh sulle! Tuliwad rõuged ja Maret suri ära!“ Jüri pidas wahet ja pühkis palet ja ütles: „näeh, tuul ajab filmad wesiseks, mul on wärsed filmad, õpetaja herra! — Sa ei ma sellest ajast saadike enam pole naist wõtnud. Mis sest elust ikka saad?“

Lapsed oliwad kaugele läinud ja õpetaja soowi peale ei kutsunud Jüri neid enam enese juurde, ehk küll kala jälle otjas oli.

„Sul oleks aga oma pere nüüd olnud!“ rääkis Weitling.

„Jah, ehk seda küll — aga, ju Jumal seda ei

tahtnud: mis mul ifka neile anda oleks olnud peale waesuse — ja waesel inimesel on raske elada!“ Jüri ohkas, ka kirikherra ohkas ligi!

„Aga ega's keegi pole wannutud waeseks jääma; ja piad püüdma, katsuma, et rikkaks saada!“ finnitask waimulik. Jüri meelest oli, nagu oleks tahetud teda meelega laifaks teha.

„Oh, kulla, pai õpetaja herra!“ rääkis Jüri walusalt, „kust sa saad edasi? Põllu töö eest maksetakse wähe, ja kui jul pere on, siis wõitle aga wiletsusega!“

„Aga eks katsu siis muud peale hakata!“

„Eks nad katsu!“ wastas Jüri, „wõi ei lähe nad linna, wõi wabrikutesse, wõi Wenemaale!“

Kirikherra kohkus oma enese sõnade üle ära, nagu Saul kui ta Samueli waimu nägi. Jüri ütles ju wäga selgeste, et nad ära lähewad ja siit maa töö jõu pisukeseks jätawad. „Dige, õige,“ arwas ta ise.

„Oleks inimesel kaks elu olemat,“ seletas Jüri edasi, „siis ehk saaks midagi, aga seal tuleb surm — ja kõik on möödas!“

„Aga õppigu siis mõnda muud ametit, kui põld kõiki ei toida!“

Jüri ei saanud mitte kohe sellest aru. „Midagi muud?“ arwas ta siis, „wõi nad ei õpi? Eks Tasase Mihkli poeg õppis kiriksandaks — saa kohta üh! Piab nüüd Saaremaal kuskil olema, piab niisama waene olema, nagu mõni meie seast. Ei tea, mis see talu inimene ka on?! Aga eks nad hädaga tee kõik ära, lähewad teise usku ja kõik; kus sa inimene hingega lähed?!“

Herra Weitling tõmbas näo kortsu! Jutt oli

asjata liiga sügavasse lainud ja Jüri niisugusi sõnu välja ajanud, millest ta ise kirikherra armamise järele aru ei saanud. Kirikjand pani aga imeks, kui wiltuselt see rahwas mõtleb. Tal oli sellest maast ja rahwast kahju! „Aga ometi on ju mitmed rikkaks saanud?“ küsis ta etteheites.

Jüri ei saanud kuidagi moodi sellest mõttest lahti, et kirikherra teda laisaks piab.

„Waadake, seal on koguni teine asi,“ ütles ta, „see on niisama, nagu kaladega: üks hakkab teine ei hakka!“

„Küüd sa Jüri ajad küll lapse juttu,“ armast kirikherra, „kala on mõistmata loom, aga inimesele puhus Jumal oma elawa õhu sisse.“

„Aga kõht on kõigil lehkpaikas!“ wastas Jüri, „ja teda ei wõi mitte kerele kiwidega täita!“

Et lapsed jälle ligidamale olivad tulnud ja süia peale ajasiwad, wõeti korraks lahti ja hakati õhtu ootust wõtma.

„Aga Jüri?“ küsis proua sinna tülles, „sa ei saagi täna kalu!“

„Oh, kulla prouakene,“ palus Jüri, „oleks see minu tegemine olewat, ma ajaksin nad kõik süia õnge otsa, aga mine tee nad rumalad targaks: igal ühel oma elu kalliks.“

„Ja, ja“ — armast proua ja tõi Jürile ka tüki wõi leiba.

„Olge tuhandeks terwed, kulla prouad,“ tänas wana Ahwenas, „kui niisugusi kanikaid surmini oleks olewat, siis ma muud ei teeks'gi kui püüaks aga kalli prouale kalu!“

Kirikuherrale oli see vastu meelt kuulda.

„See vastus on küll vähe rumal,“ seletas kirikuherra saksakeeles prouale, „aga sellest paistab terwe rahwa hinge elu wälja: ta tahab aga muidu saada! Ma ajasin Jüriga juttu, aga kõigist sellest paistab wälja, kui vähe meie rahwas alles elust aru saab, ta on alles wäga rumal: ta tahab oma põllu töö eest — Jumal teab — mis juurt maksu saada! Ja laisk on ta weel! Rõht on neile Jumalaks!“ . . .

Selle aja sees oli kormi siju puhta maha laotatud lina peale kõik juba wälja wõetud. Mis seal küll ei olnud? Praetud kana, pardi pojad, keedetud munad, purk sardinisid, saia ja saia-leiba, wõid ja worsti — ja pudel weini ja paar õlut!“

Jüri waatas üle öla ja waimustas oma rumalas meeles: „Just kui pood, — nõnda palju kallist kaupa!“

Parajaste, kui kirikuherra perekond sööma oli hakkanud, ligines neile üks talumees.

Ta oli palja jalu, halliks määrdinud takused püksid, mis põlwede ja vähe kõrgemalt poolt katki olivad läinud, katkiwad tema õhukesel reisi, selgas kandis ta katki riidi. Peas oli tal wana katkine müts, mille äärad küll weel musta karwa olivad, lagi-pea aga üsna walgeks oli luitunud.

„Tere ka kiriku-saksad!“ ütles ta pool kohkunud healega, „jätka Jumal leiba!“

Ta wõttis mütsi peaft ära, mis higist nõretas.

„Tere, tere, mu armas, jätka tarwis!“ wastas waimulik.

Rõkide suud jäiwad söömisest soiku. Wana Jüri

waatas ka tuleja otša ja mõtles: „ei tea, mis jätku fiia enam tarwis läheb?“

„Ei tea, kas tohib jaksu ehitada, mõi?“ küsis jälle seesamane kartlik heal.

„Ja mis sul siis on, mu armas?“ küsis kiriksand.

„Et ma tulin kiriku herrat paluma, wõi kuidas ta on,“ mees ei leidnud õigeid sõnu oma mõtetele, ta weeretas oma mütsi käes, „ma ei tea, kas kiriksand, wõi kuidas ta on, hinge kirja, wõi mis ta on, tunnistust, wõi sedelit, piaks ka wälja andma laupäewal? Kirikherra ütles, et üffi esmaspäewal“ . . .

„Mis sa soowid, mu armas, ristimise tähte, wõi lauatusniskust, wõi hingefirja saada?“

„See on,“ rääkis mees edasi, „ma tahtsin linna elama minna oma terve perega, siis oleks tahtnud ennast sinna kogudusesse ka ülesse wõtta!“

Weitling tõusis püsti.

„Miks sa siis, mu armas, ära tahad minna?“ küsis ta mehe käest, „sul on ju oma koht? Kellele sa selle jätad?“

„Räisin üle eila herra juures,“ seletas mees, ei jõua enam intressi ära maksa, järele ka enam ei jäeta, müisin siis koha teisele, Hansu Willemile, lähen õige ära!“

„Läheme, istume sinna maha,“ ütles kiriksand, „ja räägime selle asja üle pikemalt järele!“

Nad läksiwad pisut eemale ja istusiwad jõe kaldale maha, nõnda et nende seljad Süri wastu oliwad pööratud. Kirikherral oli peenikene walgest toorest siidist kuub selgas. „Ena, kiriksandale ka linane rüüd,“ arwas Süri, „aga küla'p see ka niisama palju maksab, nagu

Ameerika figarid!" Teise musta rüü kõrwalt paistis kirikherra puhas kuub, nagu mõrsja riie peiu kalewi kuue kõrwalt wälja. Korra oli Jüri kirikus niisugust laulatust näinud, kus mõrsja walges ja peiu mustas ülikonnas altari ees seiswad. Jüri waatas meeste poole, kes hoolega arutasiwad ja talle tuli koht testamentist meelde: „ja teda heideti wälja, sest et tal puudus pulma riie“. . . „Ja, jah,“ arwar siis Jüri, „Määrü Hans lähed siit ära, sest tal pole ju kuube, pulma kuuest pole juttugi!“ . . .

*

*

„Kas sa siis kohta enam ei taha pidada?“ küsis Weitling Määrü Hansu käest.

„See kord küll mitte enam!“

„Sa lähed linna?“

„Linna küll, herra!“

„Aga, mu armas, kas sa tead ka linna elu?“

„Mis seal nüüd suurt teada on?“

„Aga mõtle oma weikeste laste peale!“ rääkis Weitling osawõtlikult, „need lähewad seal hukka!“

„Oh Jumal,“ ütles Hans ohates, „eks nad siin niisama hukka ka lähe; eks Jumal neid ise hoia!“

„Aga miks sa siis ära tahad minna?“

„Ei tule wälja,“ wastas Hans, „põruse rahaga ostsin ma koha. Ma tahtsin nii peremeheks saada, et mul ka tükk maad oleks, aga ei saa läbi!“

„Siis ära pilla, ole kofkuhoidlik, tee tööd ja palu Jumalat, küll siis kõik hästi korda lähed!“ noomis waimulik südamliselt.

„Oh õpetaja herra,“ sõnas Hans märisema healega, „ei ma pilla ühtegi, ma mitte suitseta ka, aga ei lähe, ega lähe!“

„Siis ei ole sa oma ülemat Saatjat oma tööle appi kutsunud, Tema õnnistus sul puudub siis!“

Hans jäi mõttesse. Ta filmad läikisivad välja tungivatest pisaratest, aga ta jõudis neid tagasi hoida; ta oli ju mees, kes peale tungimise vastu oli õppinud mõtlema.

„Siis mine koju ja tee oma tööd edasi, küll sa näed, et ta läheb!“ lausus kirikherra natukesel aja pärast.

„Kust ta läheb!“ vastas Hans kibeda naeratamisega, milles enam pilkamist, kui naermist oli. „Mõtelge, mu koht maksab 3000 rubla. Mul omal oli kõigest 500 rubla, kui ma koha ostsin, 2500 jäi veel võlga. Maksja nüüd intressi 60 rubla tuhande pealt, see teeb oma 150 rubla aastas, siis maksa veel kõik muud maksud, tee võlg tasa, ei seda ei jõua kuidagi moodi!“

„Miks sa siis oma koha eest nõnda palju maksid?“

„Ei saanud odavamalt! Tellisin küll müügi ajal alla, aga ta sai vihaseks ja ütles: „kas ma siis oma kapitali nõnda odavalt ära pian müüma, et sina temaga teist nõnda palju mõne aastaga juurde võid teenida!“ Aga ma tahtsin nõnda peremees olla!“

„Sa tegid ehk väga vähe tööd?“

Hans vaatatas enese peale. Üks pisar kukkus korgemata habeme sisse. Ta pühkis selle ära, sai aga sealt ühe ruffi kõrre kätte ja ütles: „kõrs läinud habeme sisse!“ Ma olen teinud, mis mu jõu sees oli, ma olen enese üsna ära tapnud, aga edasi ei saa!“

„Mis ja siis linnas tahab ette võtta?“ päris waimulik kurnwalt.

„Ma saan koha eest oma raha kätte, saan oma 500 rubla jälle tagasi,“ ja Hansu nagu lodi pisut rõõmsamaks, „ma lähen Pärnuusse woorimeheks, ma arwan, ega's halwemine enam ei lähe!“

„Aga see ilus maa elu?“

„Oh Sumal,“ ohkas Hans, „mis ja teed ära, on küll kahju, aga ei ole midagi teha, siin tapab inime neese ka üsna ära!“

„Sa, jaa,“ mõtles kirikuherra, „laiskus on teine pea asi, mis meie rahwast kurnab! Ta jätab maa maha, et linnas paremat elu saada. Ta läheb woorimeheks, et seal linna uulitsaid tampida, aga ilusa maa looduse jätab ta maha!“ — ja weel kord hakkas kirikuherra rääkima, kui kahjulik see linna elu olla tema enesele, tema perele, . . . aga Hans jäi kindlaks.

„Mis kangekaelne rahwas!“ ohkas õpetaja ja ütles:

„Singe kirja saadame meie ise ära! Aga ja tule weel kord kirikumõisa, ma tahan sinuga rääkida!“

Hans läks.

Tusafelt läks kirikuherra tagasi. Osalt sellepärast, et kõht pooleli oli jäänud, osalt selle rumala, laisa ja kangekaelse rahwa pärast.

„See mees tahab ju ka ära minna?“ rääkis Jüri küsides.

Kirikuherra ei lausunud ühtegi. Ta mõtted olid wad wangis, ta rehkendas nagu ühte ülesannet, mis kuidagi moodi wälja ei tahtnud tulla.

„Aga waata ometi, Otto, mis seal üle jõe lati otšas ripub, seal pööša ääres?“ küsis proua mehe käest, kui see tagasi tuli, „ja üks naine käib wahel seal juures?“

Kirikherra waatas sinna poole. Ta pani imets. Üks pikaldane kott rippus ühe kõwera lati otšas nookus, lati üks ots oli maa sees.

„Jüri?“ küsis ta korraga, „Jüri, mis seal üle jõe lati otšas ripub?“

Jüri waatas.

„Seal on üks inimese looma hafatus!“ ütles Jüri.

„Mis seal on, mis seal on?“ päris proua.

„Oh, see on wiſt ühe lapse kiigu!“ wastasiwad tüdrukud tuimalt.

„Oh, mis hooletu rahwas, pisukesed lapsed meawad nad põllu peale!“ hüidis kohkunud proua, „ja piad seda tõeste waatama minema!“

Kirikherra ohkas.

„See rahwas on suuſt ja südameſt ümberlõikamata,“ ütles ta prouale, „ma hakkam teda üsna põlgama.“ Ta käskis Jürit õnge latid kinni ſiduda ja lootſiku lahti wõtta: ta tahtis üle jõe waatama minna, mis seal koti sees ripub?

Pikalt täitis Jüri herra soowi. Ära minnes käskis herra lastele palitud ſelga panna — hakkas wilu ſaama.

Jõe peal ei lausunud nad ſõnagi. Herra istus, — Jüri oli püsti ja ſõudis.

Jõe pind oli kaunis taſane, ainult pisukesed laine wirmendused rikkusiwad tema taſaſt pinda. Gemal

lendasivad pääsufesed mööda mee pinda ülesse ja alla õhu mutukaid kõhu täiteks püides ja tiimu pika sügise reisi vastu harjutades.

Kirikherra waatas seda mängu ja talle tuli Õnnistegija sõna meelde: „waadake lindusid taewa all!”

Kalda äärde saades rääkis õpetaja: „Jüri, teie mõtke õpetust pääsufestest, waata, kui ruttu nemad lendawad, ruttu, wäga ruttu — ja selle eest toidab neid ka nende Jsa . . . mõtke siit õpetust!” . . . Ta astus wälja ja läks.

Jüri aga mõtles: „Mis pääsufesel wiga? putukate eest pole kopikatgi maksta!” — ja siis soowis ta, et ta tõest pääsufene oleks, siis teeks ta pesa just kirikherra akna alla ja näitaks temale, kui karmas ta on! Seal hakkas ta aga naerma: „Jah, kärnär lasteks pesa sinna teha, see lõhukes selle kohe ära: pääsufesed rüüwad ju aknad suotumaks ära — kes seda sallib?!”

*

*

Kirikherra pidi pisufese ringi tegema, kui ta oma eesmärgile tahtis saada. Kaldale ülesse jõudes nägi ta eemal kahte ruffi lõikajat, teine mees teine naine, kes päid ülesse tõstmata tööd tegiwad. Suur jagu oli veel lõigata; näha oli, et nad õhtuks lõpetada tahtsivad. Õpetaja pool põllu ääres põõsa juures oli üks takuse riide tükk mõlemat vastu seiswat äärt pidi finni siotud, nõnda et pisufene kotikene sündis; selle sees oli midagi.

Õpetaja läks ligemale ja kiskus üsna ära: pisuke, waewalt kahe nädaline laps magas seal sees, nii wana ta umbes mõis olla, sest ta nägu oli üsna punakas ja pisukesti walgeid nupukesti täis. Kiriksand sai äritatud. Järsku pidi ta aga enese ümber pööрма, sest selja taga hakkas üks lapse heal hirmjaste lõugama. Oma ees nägi ta umbes poolsteise aastase lapse. Ratkine rätik oli lapsel ümber pea kulla taha finni siotud, mis läbi peale nuia nägu tuli; selgas oli lapsel hall toimne särk või jakk, sellest ei saanud kirikherra hästi aru, ja nõnda istus ta kahe wihu waele pandult ja lõugas, — lõugas kõigest hingest filmi finni hoides; käes oli tal hapu leiwa koorikas, mis ühest otsast juba ümmarguselt oli imetud.

„Kus, kus, ole wait, armas laps!“ waigistas kirikherra, „kas ema jättis oma lapse üksi?! Ole wagu! wäetifene!“

Lati otjas kotti sees olem wõikene hakkas ka wäätsuma.

„Oh ja Jumal!“ ohkas Weitling, „misjagune taewani kiskendam rumalus ja laiskus!“

Lapsed hakkasiwad aga ikka enam kiskendama, mis eemalt nagu kahe ema-mesilase hüidmine kuuldi: üks jämedalt „tuut, tuut,“ teine peenemalt „piik, piik, piik!“

„Juula, waata, õpetaja seal!“ rääkis mees, „waata, lapsed karjuwad!“

Naine, palja jalu, särki wäl, palja jassis peaga, teises käes sirpi, teise käega seelikut eest kõrgemal hoides tuli karme sammudega kirikherra poole.

„Mis teie pörgulised karjute!“ hüidis naine juba eemalt.

„Kuss, kuss, olge wait!“ Ta kargas kätki wio kallale: „ä—ä—äh, ä—ä—äh!“ kussutas ta pisukest; „Anni, Anni, Anni!“ Ole ometi wait!“ hüidis ta suurema lapsele, ä—ä—äh!“ rääkis ta pisemale, ja nõnda edasi!

Kirikсанд Weitling waatas tõsiselt seda pealt. Selle aja sees tuli ka mees ligi.

„Jaan, Jaan, ae!“ hüidis naine, „wõta Anni sülle; waata, mis ta põrsal wiga on! Rõõgib na teine!“

„Tere, tere, kirikherra!“ ütles Jaan, „meie lapsed sihukesed rumalad, nii kui wõerast näewad, kohe lõugama!“

Ja Anni poole pöördes taples ta: „No, mis sa peletis lõugad, kes sind tapab! Wait ligund!“

Last sülle wõttes pööris ta lapse näo kirikherra poolt ära ja hakkas siis teda waigistama. Selle aja sees oli Juula wihu peale maha istunud, ka selg kirikherra pool, ja pakkus lapsele ruffi lõikusest mustaks tolmunud rinda.

Tõsiselt seisis wainulik nende meie maa Adama ja Gewa wahel, nagu omal ajal Looja, kui ta neile oli ütelnud: „waata ma olen teile annud kõik rohud, mis seemet kannawad, mis kõige maa peal on, ja kõik puud, kus peal wili on, mis seemet kannab, see piab teile roaks olema,“ — ja siis pidi see kõik hea olema, nõnda et ta rahus puhata wõis!

Kui lapsed wahel wagusamaks oliwad jäänud ja isa Anni näo jälle Weitlingi poole pöörnud, märkas

see, et lapse teine film haige oli: üsna finni ja mädane.

„Kuule Jaan, mis selle lapse filmal wiga on?“ küsis ta.

Ilma, et Jaan wastata oleks saanud, pööras Juula enese wihi peal ümber, ja last paljal rinnal edasi imetades, ütles ta: „Mis sa teed ära? Õpib teine käima, komistab, eks kukkus, põrjas, maha: ruffi kõrs torfinud filma!“

„Ta on ju nõnda kærjitu, nagu elaw hõbe!“ armas isa.

„See film on aga wäga haige,“ rääkis kiriherra, „kas sa tohtri juures oled käinud juba?“

Jaani Juulat waatafiwad kahkledes teine teise otsa.

„Kad on ju nõnda tülikis töö ajal,“ kaebas Juula, „päris nuhtlus!“

„Kas teie käisite tohtri juures?“ küsis Weitling uueste.

„Töö aeg, kust sa saad na kaugele,“ sõnas Jaan, „eks piab ikka pühapäewal kiriku poole minema, ehk saab mõnega kofku, kes niijuguft asja teab?“

„Kelle mõnega?“ küsis kiriherra juba pahaselt.

„Eks Raie Tõnu ja Kihula memm mõista ikka niijuguft asja; aga ehk saab ise terweks,“ armas Juula ja siis rääkis ta, kuidas temal minewal talwel ka orf filma torkanud: — olnud küll haige, saanud aga ise jälle terweks!

„Mis häbemata rumalus see on!“ kisendas Weitling, „kas see on laste armastus?! Sumal annab

fulle lapse ja sina ei wiitsi tema eest hoolt kanda ja wiskad tema Jumala muidu maha!"

Kirikherra oli wäga wihane!

Meest naist ei teadnud, mis wastata. Naiste filmad läksiwad wesišeks.

"Oh Jumal!" kaebas Juula, "kust sa saad kõi, mis sa tahad? Dõusin ikka alles ülesse, ei saa veel igale poole!" Mees käib peale: tule appi ja tule appi!"

"Mis mina sinna wõin parata?" laskis mees seffa, "peremees tahab sauna päiwi kätte saada; ütleb: „rukki wafamaa pudeneb sul kätte ära, kui sa aega sedasi raiskad, siis ajan su saunast minema, ehk lasen raha eest ära lõigata ja kaeban su kohtusse!" Ma seletasin küll, et naine lapsesega kodu on, haige maas, kust Peeter naerab ja ütles: „ega's minu süid pole, et su naisel laps on!" Mis sa teed ära! See Soome seltsi rukis on sihuke raibe: jääb wähe hiljemaks, — enam kui seeme maas! Ma ei saa aru, mis sihukesest tühjast maha piaks tehtama: muidu nuhtlus!"

"Tule Jumal appi!" ohkas kirikherra ja näitas lapse peale, kes wio otjas kiikus: "kas see siis alles ülesse andmata on? Millas ta oli?"

"Minewa laupäewal, siis kui peremees wafamaa lõigata andis!" wastas Jaan.

"Ja nüüd juba ülewad?" küsis kirikherra furjalt.

"Eks ma olin paar päewa ka pikali," wastas Juula wabanduseks.

"Ma ei leia sõnu, mis ma siin pian ütlemas!" wihastas Weitling. "See on inimeste tapmine!"

Kuule Jaan, sina oled oma naise, oma laste mõrtsukas, sa oled rahwa tapja!" Wihaga näitas ta talle sõrme.

"Kulla pai õpetaja herrakene!" palus Jaan, "mis sa teed ära? Ei saa! Peremees on kohe kaelas, ütleb: „warga pesa!"

"Siis ära mõta naist," ütles õpetaja kindlalt, "kui sa teda toita ei jõua! Kas naine sinu ori on?"

"Ruttu, mine Juula koju!" käskis ta siis naist, "küll ma waatan! Ohtu läheb juba wiluks ja sina rufki põllul ja laps siin kiigub maa ja taewa wahel. Mine, mine koju!"

Kui Juula nagu teise käsust aru ei saanud, hakkas kirikherra ta käest kinni ja aitas ta wihu pealt lopsuga ülesse. "Mine koju!" ütles siis õpetaja lahkema healega, "ja sina Jaan wii laps kohe tohtri juurde, homme päew, küll ma järele küsin!"

Meest naist ei tahtnud ikka weel minna.

Seal sai õpetaja korraga hirmus wihaseks.

"Minge!" kisas ta, "misjugune rumal, laisk ja kangekaelne rahwas!"

Meest naist hakkaswad liituma. Rufki lõikamise ees jäiwad nad pisut piatama ja waatasiwad tagasi. Et aga õpetaja ikka weel kurbalt paigal seisis, siis läksiwad nad lastega ohates edasi.

"Pime," hakkas naine natuke aja pärast rääkima, "sihuke hirmutab roosi mõne koha peale!" Kui ta aga nägi, et mees midagi ei lausunud, ainult kurbalt naeratas, ütles Juula: "Ei tea, mis sa muretjed? Lase ta ikka ära minna! Sihukene ka talupoja elust kedagi teab: eks neil ole ikka juhkur

peal ja suhkur all, rohi ees ja tohter poomvilla koor-
maga tafka järele! Ei tea, kust meie seda saame?!“
Jaani peale mõjusiwad need troosti sõnad väga wähe.
„Tema arwab,“ rääkis Juula edasi, „et meie saks-
naised oleme, kes toitmist tahawad: pole meid weel
keegi santide kirja ülesse wõtnud: meie toidame endid
ümber ja ümber ära!“...

Ja kui kirikherra kurbalt ja norgus peaga alla
läks, tuliwad Jaani Juulat jälle rufki ee kallale,
lapsed paniwad nad aga wihtude wahele, kes sinna
warsti magama uinusiwad.

Niisama sõna lausumata, kuidas Jürit kirikher-
rat oliwad tulnud, nõnda läksiwad nad ka üle jõe.

Kui aga Weitling kaldale jõudes teise kalda peal
Jaani Juulat jälle töö juurdes nägi, siis pööris ta
eneise Jüri poole ja küsis: „Ütle mulle, Jüri, miks
olete teie nõnda rumalad, et teie ka kõige paremat
õpetust wastu ei wõta? Ma rääkisin sellele mehele,
et see kahjulik on weikese lapsega seal külma käes
ruffid lõigata; ta wõib oma lapse tappa, surma saata;
aga see kõrwust ja südamest ümberlõikamata rahwas
ei mõista seda, ei taha seda mõista, ta sülitab selle
kõige parema õpetuse, kui ofse, oma sisekonna sest wälja!
Jüri, teie olete rumalad, laisad ja kangekaelsed!“

Orn eha lendas korra Jüri tõmmu näo üle,
aga see puna kadus jälle. Häbelikult tõmbas ta
lootfiku liiwa peale ja wiskas möla hooletumalt sinna
sisse, kuna ta nagu wabandades enese ette pomises:
„Mis ja teed ära?“

Kirikherra nägi Jüri paha meelt, ja nagu asja

wähe lepitades, küsis ta: „Mis ja ütled selle kohta? Kas teie saate ise sellest ka aru?“

„Eks saakjad tea seda küll paremine, . . . aga . . .“
Jüri ootas, nagu ei tohiks ta ütelda.

„Mis? . . . aga . . .“ küsis kirikherra, „miks ei taha teie targaks saada, nagu kõik teised inimesed?“

„Vaadake, kirikherra,“ ütles Jüri ja waatas jälle endise rahuga õpetaja otja. „See asi on nõnda sama, nagu wangerdega. Mina olen wana sepp! Nemad teewad ja ma ise teen ka wankreid. Rummm jookseb ümber telje, ja paned pulgaga määret peale, paned koorma wankrisse, ja lirinal jookseb määre kas telje otjast, ehk rõukpaku juurest wälja; lähed mööda — waata, et ära ei määri!“ Jüri hakkas libedalt naerma: „Ei tea, mis see nuku pulk piab?! Jäta aga wanger määrimata, siis pane kõrwad finni, karjub, mis hirmus!“

„Ja mis ja tahad sellega ära ütelda?“ küsis kirikherra.

„Oh, mis mina rumal inimene tean; wõi mõistan ma sedagi rääkida, nagu saakjad mõistawad! waat ega meie ajal fooli ei olnud, aga ma tahtsin õpetaja herra käest natukene küsida?“

„Küsi aga peale!“

„No waata!“ rääkis Jüri edasi, „siis hakkasiwad nad raud=telgedega wankreid tegema. Treiwad teljed ära, teewad määride jaoks sooned sisse, keerutawad fruid otja, aga kedagi, määre jookseb ikka wälja, kui hea koorma peale paned ja hästi sõita lased, nõnda et teljed palawaks lähewad!“

Kiriksand hakkas Jüri imelikult ja lollaka jututule naerma.

„Aga, noh mis siis sina tahad?“ küsis ta Jürilt.

„Minu meelest on kõige targemad wantrid need wilupeetred!“

„Mis wilupeetred?“ päris waimulik naeru finni pidades.

Jüril sai ka pisut häbi.

„Wõi mina tean, mis minusugune rumal inimene teab?“ Ta pidas finni, siis diendas ta: „need on need rattad, kus saaksid selgas sõidamad.“

„Ah welosfipeedid!“ naeris waimulik õige hea meelega.

Jüri lõi ka naeratama. Mis wahe nüüd pidi „peedi“ või „peetri“ wahel olema? Ja olivad ju need rattad kõik alles piisakesed, suuri polnud ta veel oma filmaga näinud.

„Ja mis seal siis oli?“ küsis Weitling naljatades. Ta tahtis hea meelega kuulda saada, mis see Jüri sellest welosfipeedist pidi kõnelema?

„Waata,“ rääkis Jüri edasi, „korra tuli siia üks saaks. Wantril oli wiga, ma mõtsin ta lahti ja waatasin: seal ei käi rumm sugugi telje peal, ega pitsita määret wälja, seal ei puudu need kofkugi; selle asemel on aga . . . ah, mis mina rumal inimene tean! . . .“ Jüri kartis jälle uut sõna wälja ütelda.

„Mis seal on?“ päris herra Weitling uudishimuliselt.

„Seal on laager, või mis ta on, sihufene koht, kus soon sees on ümberringi ja selle soone sees jook-

sewad kuulid, need on kõik nii ühesugused, nii filedad ja libedad, nii teine teise nagu, et kuidagi neid lahutada ei saa". . . Jüri pidas wahet, . . . „ja siis surumad nad eneste pisukeste külje äärtega teine teise wastu — ja wanger weereb selle läbi nii kergeste, nii rutuste, et saks rääkis, et post-hobused ei pidada sugugi wastu saama!"

Õpetaja nikutas jaatamiseks peaga.

„No waata," rääkis Jüri egasi, „niisugusi wankreid piakswad ka meie sepad tegema."

„Aga telg ja rumm jääwad ikka?" küsis herra Weitling Jürit nagu kinni pannes.

„Nad ei kao küll mitte ära, aga neil on teine tähendus, nad on nüüd wankri kinnituseks, aga nende asemel on kuulid, nad on ühte kofku ühesugusteks kuulideks saanud ja pea asi, paned määret sisse, siis ei jookse see nõnda hõlpsaste wälja, ja mis määre see on, see on see kõige peenem masina eli!"

Õpetaja nägi, et Jüri midagi tahtis rääkida, et aga sõnu kulutada, kus kõige wähemat mõtet sees ei olnud.

„Tilgub niisama, kui palju peale paned; ja siis sina tahad, et niisugusi wankrissi ka siit sepad piakswad tegema. Wäljamaal on aga niisugused juba moodis," rääkis õpetaja Jürile.

„Ja, ja!" rääkis Jüri ohates, „seda olen ka mina kuulnud, aga ega meie maal sellest weel aru ei saada, et wanger sedasi hoopis kergemine edasi weereb!" Ja waitfelt lisas ta otja: „Kumalad; ei mõista kuulisi teha!"

„Siis annad sa mulle diguse, et siit rahwas alles rumal on?“

„Päris rumal!“ vastas Jüri. Kui ta aga nägi, et kirikherra tema jutust midagi lugu ei pidanud ja temale selga pööris, siis ütles ta: „Aga ehk soovivad herrad mu kalu waadata!“

Kirikherra kutsus lapsed ligi — ja nüüd mindi Jüri kalu vaatama.

„Misjugused ilusad loomad!“ waimustas proua. Laste rõõmul ei olnud otsa.

„Mis sa selle suurema eest tahad saada?“ küsis õpetaja ühe suurema peale alla näidates.

„35.“

„Kolmkümmend wiis on palju!“ hüidis kirikherra imestelledes.

„Ei ole palju!“ seletas Jüri, „need pisemad müin ma 20 eest, aga suuremal on pea poole rohkem liha!“

„Siis ei oleks mul, armas Jüri,“ naeris herra Weitling, „jugugi tarwis olnud kirikherraks õppida, kui nõnda hõlpsaste raha võib teenida, nagu sina oma kaladega!“

Jüri ohkas dige südamest.

„Mis seal teha,“ vastas ta pikalt, „õpetaja armastab nalja teha! Herrad on lahked, mafiawad ifka diget hinda!“

Kirikherral oli väga hea meel Jüri sõnade üle. Ta walis kõige paremad wälja ja läks. Kui Jüri raha kätte oli saanud ja veel paarkümmend kopikat

õngitsemise eest, siis võttis ta oma mütsi peast ära ja käis palja peaga sakstele järele.

Kui kirikherra wanfrisse oli istunud ja Jürile lahkeste pead nifutas, küsis ta naljatades: „Siis soowid sina, et kõik wanfrid kuulide peal piakšiwad jooksuma?“

Jüri tõmbas näo naerule.

„Aga, õpetaja herra,“ küsis ta korraga, „kas need piakšiwad walatud, või treitud olema?“

„Muidugi wiist walatud!“ naeris herra Weitling — ja sõitis oma perega minema. Jüri seisis ikka veel palja peaga ja waatas neile järele, wiimaks pani ta mütsi pähe, tõmbas ta sügawaste, kuni kõrwa-deni üle pea ja istus siis mõttes aia peale.

Tõld oli juba maantee peale jõudnud, kus kirikherra prouale kõiki seda rääkima hakkas, mis ta Jüri ja Jaani käest kuulnud, kui rumal, laisk ja kange kaelne see rahwas olla.

„Ma mõtlesin,“ rääkis ta, „et see rahwas omas hariduses pisutgi edasi on läinud, aga päris metsinimesed on nad.“ Ja siis rääkis ta, kuidas Juula oma last kiigutanud ja mis ta tohtrist rääkinud!

Proua ohkas. Bijar seisis ta õrnal silmal, nii haledaks oli ta süda läinud. Oma weikese Herberti, kes tubli riiete sisse oli mähitud, võttis ta tüdruku käest ära ja surus oma wastu rindu, nagu tahaks ta sellega näidata, kuidas üks õige ema oma pisukest wäetimat last piab hoidma, katma ja armastama.

Tõld muras ja päikene weeris.

Snimestel oli juba hulk maad rukist ära lõiga-

gatud, ja higit aurawate selgadega waatafiwad nad ifunewa pilguga ääre poole, mil lõpp tuleks!

Seda tööst aurawat ja wäsinud rahwast nähes läks õpetaja süda kergemaks. Nagu loodud sunni järele tundis ta haledust nende pärast ja ka seda, et ta enam on, kui needsinatsed seal põllu peal, ja et temal mitte ei ole tarwis ennast nõnda küirutada, nagu need seal! See on seesamane tundmus, mis iga inimene furnut nähes tunneb: haledus, et see furnud on, ja hea meel, et ise mitte weel seal maal ei ole!

Kerge aur hakkas juba madalama kohtade peal ülesse tõusma. Jõgi lõi udu kõrgele, mis kerge wee woolust ka alla poole ujus. Tifutades lendas jdetilder mööda wett edasi oma kiunumat healt kaugele kuuldawale laskes; wahel harwa lõi hana kohal mõni suurem kala sulpsu — röömu pärast ilusa õhtu üle, tundis kalagi wee sees, et üks neist ilusamatest juuli kuu õhtatest kätte on jõudnud, mis nõnda jahutawalt ja kosutawalt sel ajal wäsinud tööliste liikmete peale mõjub, nende tööliste peale, kes õhates aga siiski röömsa lootusega oma ihu waewawad, et korra rahulist magamist saada!

Jüri istus aga aia peal. Ta suur lai oma tehtud mütsi nokk oli üle filmade wajunud.

Ta filmade ees seisis kala püüdmise pilt: tema Peetrus, kirikherra suur Õpetaja. Aga aru ei tahtnud Jüri saada, miks tema juhataja täna nõnda tujane, nõnda wihane oli, miks ei tahtnud kirikherra tema jutust aru saada; miks tema karjane ei mõistnud seda ära tunda, mis tema rääkis; ta karjane

oli nagu pime, nagu magaks ta norinal, nagu ei mõistaks ta midagi ära tunda, nagu vaataks ta üksnes oma tee peale, kõik hoopis oma kaju peale!

Aga mis mõis Jüri aru saada? — see Jüri, kelle nimegi diete ei tarvitatud, see Ahwena Jüri?

Sellepärast oli kirikherral päris õigus, kui ta sel õhtul nõuks võttis pühapäeval ühe noomimise jutluse pealkirjaga „Marjad filmas“ pidada, — ja tal oli fula õigus, et ta tänase ajalehe numbri ääre peale kirjutas: „Selle rahwa seas on 50% rumalust, 25 protsenti laiskust ja mis üle selle, see on fula kangekaelus!“

(Jaani päeval 1898.)

Uuemad raamatud,

mis **Nikolai Erna** raamatukaupluse kulguga Rakweres on ilmunud ja sealt samast üksikult ja hulgana saada on:

1) **Siamaa ajalugu.** Cestlaste ajalugu kõige manemast ajast nende priiuse kaotamiseni, tähtsamate ajaloo kirjade ja uurimiste peale põhjendatud, kõige täielisem toode sellel põllul, mis tiales Cestis on ilmunud. Kirjutanud tuttav Cesti ajaloo uurija A. Saal. Raamatu paksus 269 lehekülge. Hind kõwas köites 85 kop. ja klaseeritud paberi peal kuldköites 1 rbl. 60 kop. ja 2 rubla.

2) **Kunstniku palus.** Ilus jutuke minewikust, kirjutanud A. Saal. Hind 12 kop.

3) **Romaanlik tõsimine ehk karistaw kishwedn.** Hästi põnew jutustus, kirjutanud A. Saal. Hind 12 kop.

4) **Pietari Pälvärinta** Soome uudisjutud. Kuulsama Soome kirjaniku sulest neli õpetlikku juttu. Cestistanud Th. Enne. Hind 20 kop.

5) **Si iialgi.** Romaan Cesti lähemast minewikust, kirjutanud E. Peterjon. Hind 60 kop.

6) **Tiigri tütt ehk Malailase põue oda.** Hästi põnew jutustus Sumbawlaste mäsjust. Cestistanud. J. Kurg. Hind 12 kop.

7) **Küsimise ja kostmise mäng.** Kuuekümmne lõbusisulise kaartiga pidu tuju tõstmiseks. Hind 10 ja 15 kop.

8) **Kunst elada, armastada ja armastatud saada.** Tulusaks juhatuseks ja lõbusaks ajawiiteks noorele rahwale. Hind 10 kop.

9) **Pontiaf, Ottawide päälis.** Jutustus Põhja-Amerika wabaduse sõjast. Cestistanud J. Kurg. Hind 10 k.

10) Ilus pildiraamat lastele. 48 pildiga. Hind 10 kop.

11) Laste ABD=raamat. 40 ilusa pildiga kaunistatud uuema aja õpetuse viisi järele kokku seatud, kust laps väheste waemaga koha esimese lehe külje pealt sõnu lugema hakkab. Hind 10 kop.

12) Perekonna saladus. Jutukene noorele rahwale. Difens'i järele Inglise keelest Eestistanud M. Waas. Hind 5 f.

13) Waimulik Edeni rohuaed ehk tarmilised palwe tunnid. (1 Homniku ja õhtu palwed püha kirja tunnistuste ja armisa laulu salmidega, wanematele ja lastele kodu ja koolis pruukida. 2) Kristlikud kõned ja palwed warrude, pulmade, matuste ja muude aegadel, iga ristiinimese trööstiks ja usu kindlustuseks kirjutanud J. Elken. Hind kõwas köites 40 kop.

14) Georg Stefenjon. Raudtee masina ülesleidja. Eestistanud A. Kivi. Hind 12 kop.

15) Päised. Juhtumised ja jutustused Eesti elust. I. anne. Kirjutanud E. Peterson. Hind 20 kop., jatineeritud paberi peal 25 kop.

16) Alwaldatud saladus. Prantsuse kirjaniku P. Moel'i roomaan. Eestistanud G. Bergea. Hind 30 kop.

Kes raamatu hinna postmarkides Nikolai Erna raamatu kauplusesse Rakweresse saadab, sellele saadetakse raamat postiga kätte.

On ilmumas

Päised, II. anne.

Sisu:

Nr. 1. Kuuse taadi jutt.

Nr. 2. Reeger, ehk härg, kelle seljast 10 nahka kooritakse.

Nr. 3. „Garidus tuleb!“
